

Година 13, број 49, март
Скопје 2015

—

Year 13, No 49, March
Skopje 2015

ПОЛИТИЧКА МИСЛА

—

Делиберација во јавниот и медиумскиот простор

political thought

—

Deliberative democracy in the public sphere and the media

Содржина / Contents

ВОВЕД / INTRODUCTION

- 5 ДЕЛИБЕРАЦИЈА ВО ЈАВНИОТ И МЕДИУМСКИОТ ПРОСТОП
Гоце Дртковски
- 8 DELIBERATIVE DEMOCRACY IN THE PUBLIC SPHERE AND THE MEDIA
Goce Drtkovski

АКТУЕЛНО / CURRENT

- 11 СПИН-СТРАТЕГИИ И ПОЛИТИЧКО ВЛИЈАНИЕ ВРЗ НОВИНАРСКОТО
ИЗВЕСТУВАЊЕ: СПОРОТ ЗА ИМЕТО КАКО НАЈШПЕКУЛАТИВНА ВЕСТ ВО
МАКЕДОНСКИТЕ МЕДИУМИ
Жанета Трајкоска
SPIN STRATEGIES AND POLITICAL INFLUENCE ON JOURNALISTS'
REPORTS: THE NAME DISPUTE AS THE MOST SPECULATIVE NEWS IN THE
MACEDONIAN MEDIA
Žaneta Trajkoska
- 31 КОГА ЌЕ НАСТАПИ ГОЛЕМИОТ АПЕТИТ?
ВО ПОЛИТИЧКИТЕ НАУКИ СЕ УШТЕ НЕДОВОЛНО СЕ СОГЛЕДУВААТ
МОЖНОСТИТЕ НА „BIG DATA“
Удо Цолајс
WHEN WILL LARGE APPETITES SET IN?
IN POLITICAL SCIENCE THERE IS STILL NOT ENOUGH AWARENESS OF THE
POSSIBILITIES OF BIG DATA
Udo Zolleis
- 39 НОВИТЕ МЕДИУМИ И ДЕМОКРАТИЈАТА: УЛОГАТА НА ИНТЕРНЕТОТ И
НОВИТЕ МЕДИУМИ КОН СЛОБОДАТА НА ИЗРАЗУВАЊЕТО ВО РЕПУБЛИКА
МАКЕДОНИЈА
Нино Домазетовиќ
NEW MEDIA AND DEMOCRACY: THE ROLE OF THE INTERNET AND THE
NEW MEDIA IN THE FREEDOM OF EXPRESSION IN THE REPUBLIC OF
MACEDONIA
Nino Domazetović

- 47 СЛОБОДАТА НА ГОВОРОТ, МЕДИУМСКОТО ИЗРАЗУВАЊЕ
И ПРАВНИТЕ НОРМИ
Дејан Донеv
FREEDOM OF SPEECH, MEDIA EXPRESSION
AND JURIDICAL NORMS
Dejan Donev
- 55 КОМЕМОРАЦИЈАТА НА МАРА БУНЕВА ВО СКОПЈЕ, „ВЕРЗИЈА 2015“:
ДИСКУРС АНАЛИЗА НА МАКЕДОНСКИТЕ И БУГАРСКИТЕ МЕДИУМИ
Наум Трајановски
MARA BUNEVA'S COMMEMORATION IN SKOPJE, "EDITION 2015":
DISCOURSE ANALYSIS OF THE MACEDONIAN AND BULGARIAN MEDIA
Naum Trajanovski
- 67 DELIBERATIVE POLITICS IN ACTION: ANALYZING PARLIAMENTARY
DISCOURSE BY JÜRГ STEINER, ANDRÉ BÄCHTIGER, MARKUS SPÖRNDLI
AND MARCO R. STEENBERGEN. CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS, 2004
Milka Ivanovska
ДЕЛИБЕРАТИВНА ПОЛИТИКА ВО АКЦИЈА: АНАЛИЗА НА
ПАРЛАМЕНТАРНИОТ ДИСКУРС ОД ЈУРГ ШТАЈНЕР, АНДРЕ БЕХТИГЕР,
МАРКУС СПОРНДЛИ И МАРКО Р. СТЕИНБЕРХЕН
Милка Ивановска
- 73 ЕУФЕМИЗМИТЕ И НИВНОТО ВЛИЈАНИЕ ВО МЕДИУМСКИОТ ДИСКУРС
Стефанија Темелковска
EUPHEMISMS AND THEIR INFLUENCE ON THE MEDIA DISCOURSE
Stefanija Temelkovska
- 81 ЗА АВТОРИТЕ / ABOUT THE AUTHORS**

ДЕЛИБЕРАЦИЈА ВО ЈАВНИОТ И МЕДИУМСКИОТ ПРОСТОР

—

автор: Гоце Дртковски

Драги читатели,

Повторно се враќаме на теренот на слободата на говорот за да поттикнеме дијалог. Преку анализата на медиумите ќе ги загатнеме политичките, културните, социјалните односи, и обратно, преку анализа на општествените практики ќе стигнеме до аспектите на слободата на говорот. И покрај чувството на гнев кон оние новинари што четвртина век ја корумпираат вистината, нивното заминување нема да помогне во напорите да воспоставиме нов бран на либерализација. Маркс вели дека едно општество не е сочинето од поединци, туку од нивните односи. Какви односи владеат во нашето општество, и како тие да се унапредат, е предизвик од којшто Македонија треба да тргне кон либерализација на општеството.

Наједноставно е да ги преземеме западните искуства. Дали тоа е можно? Ние ја немаме нивната културна и политичка традиција. Напорот да ги преземеме туѓите искуства се сведе на симулација – се преправаме дека го имаме тоа што го немаме. Од друга страна, симулацијата нè прави неспособни да ја согледаме реалноста, таква каква што е. Нема едноставни решенија. Ни треба *штоф* за да го сошиеме сопственото либерално руво. Ако немаме ресурси за либерализација на општеството, нема да ни помогне криењето зад пароли коишто не се разбирливи за нашата културна и политичка практика.

Што е за нас Шарли Ебдо, што значи пораката – „И јас сум Кежаровски“, или кои се тие што ја тероризираат слободата? Ова се етички прашања на коишто не можеме да дадеме одговор ако не се соочиме со постоечките вредности, со нашите практики, менталитет, со свеста и совеста. Слободата не е универзална категорија. Што е слобода за едни, не е слобода за други чиј менталитет е формиран во различни историски и културни околности. Што е слобода за нас? На почетокот на дебатата да поставиме прашања за коишто нема да имаме исти одговори. Тоа е подобро, отколку да продолжиме да симулираме политички вредности што донесоа јалова дебата со непристојна реторика.

За слободата:

- Во кој период од македонската историја бележиме постоење на традиција на слобода на говорот?
- Која е медиумската публика – критички ориентирана политичка јавност или пристрасна партиска маса нечувствителна на политички аргументи?
- Дали медиумите можат да опстанат, ако тие немаат публика што ги консумира понудените содржини? Ако нема своја публика, дали независното новинарство има перспектива?
- Кои се експонираните лица на нашата новинарска естрада – оние што го бранат достоинството на новинарската професија или тие што јавно се нудат да ја корумпираат вистината?
- Дали медиумите не произведуваат фалсификат на реалноста кога велат дека едните се секогаш и за сè виновни, за разлика од другите? Во реалноста работите имаат боја и нијанси и никогаш не се само црни или бели.
- Дали конфликтот меѓу провладините и опозициските новинари е борба за слобода на говорот или во прашање е амбицијата да се господари со *вистината*?
- Дали во сиромашна земја луѓето се мотивирани да се борат за идеалот на слободата кога, без минимум економска сигурност, релативни се сите облици на слобода што постојат во еден систем?
- Дали идеалот на слобода и еднаквост ги мотивира луѓето да влезат во партиите или луѓето се привлечени од можноста да стекнат привилегии за себе и за кланот на кој му припаѓаат?

- Дали постои атмосфера на толеранција, неопходна за градење општество на слободни луѓе?
- Дали доминира потребата за индивидуална слобода (наспроти колективниот традиционален начин на постоење) или, како што велеше Никола Младенов – „Слободата овде ги плаши луѓето“.

DELIBERATIVE DEMOCRACY IN THE PUBLIC SPHERE AND THE MEDIA

—

author: Goce Drtkovski

Dear readers,

Once again, we return to the area of freedom of speech in order to instigate a dialogue. Through analysing the media, we shall touch upon the political, cultural and social relations and, vice versa, through analysing the social practices we shall arrive at the aspects of the freedom of speech. Despite the feelings of anger towards the journalists who have been corrupting the truth for a quarter of a century, their departure will not significantly assist the effort to start a new wave of liberalisation. According to Marx, society does not consist of individuals, but of their relations. The question concerning the types of relations prevailing in our society and how they may be improved is the challenge that should be Macedonia's starting point on its way towards the liberalisation of society.

The simplest way is to adopt the experiences of the West. Is that even possible? We do not have the same cultural and political tradition. The effort to adopt the experiences of others is reduced to a simulation: we pretend to have that which we do not have. Furthermore, the simulation renders us incapable to see reality as it is. We require the *fabric* to tailor our own liberal dress. If we lack

the resources to liberalise society, hiding behind slogans that are incomprehensible to our cultural and political practice is of no help.

What is *Charlie Hebdo* to us, what does the message 'Je suis Kežarovski' mean, or who are those that terrorise liberty? These are all ethical questions that we cannot answer unless we face the existing values, our own practices, mentality, awareness and conscience. Liberty is not a universal category. What is liberty to some is not liberty to others, whose mind-set has been formed under different historical and cultural circumstances. What is liberty to us? At the beginning of the discussion, let us ask questions to which we shall not have the same answers. That is much better than continuing to simulate political values that brought about a futile debate using indecent rhetoric.

On liberty:

- In which period of Macedonian history can we mark the existence of a tradition of freedom of speech?
- Which is the media audience: the critically-minded political public or the biased partisan mass unmoved by political arguments?
- Can the media survive if they do not have an audience to consume the contents they offer? If it does not have an audience, is there a future for independent journalism?
- Who are the prominent figures of our journalism scene: those who defend the dignity of the journalistic profession, or those who publicly offer to corrupt the truth?
- Do media not falsify reality when they claim that one side is always to blame for everything, unlike the other? In reality, things have various shades and colours and are never just black or white.
- Is the conflict between pro-government and opposition journalists a struggle for freedom of speech, or is it a matter of the ambition to reign over *truth*?
- Are people in a poor country motivated to fight for the ideal of liberty when, without a minimum of economic security, all forms of liberty existing within a system are relative?
- Do the ideals of liberty and equality motivate people to join political parties, or is what appeals to them the possibility to gain privilege for themselves and the clan to which they belong?

- Is there an atmosphere of tolerance, indispensable for building a society of free people?
- Is the need for individual liberty — as opposed to the traditional collective mode of existence — predominant, or does, as Nikola Mladenov used to say, 'liberty frighten people here'?

Изворна научна статија
УДК: 32:316.776.2(497.7)

▶ СПИН-СТРАТЕГИИ И ПОЛИТИЧКО ВЛИЈАНИЕ ВРЗ НОВИНАРСКОТО ИЗВЕСТУВАЊЕ: СПОРТ ЗА ИМЕТО КАКО НАЈШПЕКУЛАТИВНА ВЕСТ ВО МАКЕДОНСКИТЕ МЕДИУМИ

—
автор: Жанета Трајкоска

Процесот на продукција на вестите во една редакција е многуслоен, континуиран и интерактивен. Вестите што се класифицираат како информации вредни за објавување поминуваат низ неколку процеси, при што се детерминира аголот на обработка и презентирање на темата; изворите што ќе се користат и изјавите што ќе се цитираат; контекстот во кој се презентира и заднинските информации што ќе ѝ се претстават на публиката за да може да ѝ се објаснат вредноста и значењето на информацијата. Врз овие процеси на создавање на вестите, свое влијание има професионалната квалификација на новинарот што ја обработува веста, но и на неговиот уредник, дополнети со нивните културни вредности, социјалниот статус, етничката припадност, стекнатото искуство и опкружувањето во кое живеат. Креирањето на вестите, исто така, зависи и од концептот на медиумот, неговиот пристап во известувањето, сегментот во кој се известува, жанровската обработка на информацијата. Притоа, начинот на кој новинарите ќе обработат одредена информација тесно е поврзан и со уредувачката политика на медиумот, неговата

сопственичка структура, економските услови во кои функционира медиумот, политичките врски на сопственикот на медиумот, (не) регулираниот статус на новинарите, (не)постоенењето на редакциска политика и влијанието на маркетингот врз новинарските содржини.

Процесот на создавање на вестите постојано е под лупата на истражувачите што го набљудуваат влијанието на медиумите врз јавноста и нивното место во општеството. Како дел од истражувањето, за потребите на докторската теза „Карактеристиките и значењето на спинингот во креирањето на медиумската реалност и неговото појавување во Македонија“, беше спроведено полуструктурирано, длабинско интервју со петнаесет новинари и уредници што повеќе години ги следат случувањата околу преговорите со Грција за спорот со името и известуваат за него. Методот на селекција на примерокот што е одбран во истражувањето е карактеристичен за квалитативните методи и се вика намерен примерок. Тој се користи кога сакаме да ги опфатиме мислењата на одредени луѓе што имаат конкретни и специфични знаења за проблемот што се истражува. На овој начин, истражувачот може да добие повеќе информации и подобро да ја разбере темата што ја истражува (Babbie, E., 2001). Во ова истражување, субјектите се избрани поради знаењето и искуството на избраните новинари и уредници за преговорите за името меѓу Македонија и Грција. Изборот на оваа истражувачка техника овозможува „најнепосреден“ увид во можните начини на влијание на спин-докторите врз новинарските содржини и во медиумите, но и можност за утврдување свест кај новинарите за обидите да бидат манипулирани и кои фактори влијаат врз процесот на продукција на вестите во една редакција.

Имајќи го предвид општественото и политичкото опкружување во кое функционираат медиумите во Македонија, од интервјуираните новинари се бараше не само да го опишат процесот на продукција на вестите што директно се поврзани со спорот за името туку и да ги објаснат редакциските правила на функционирање, како и да го отсликаат начинот на кој „живее“ нивната редакција. Притоа, од новинарите/уредниците се бараше да ги посочат сите фактори што влијаат врз процесот на создавање на вестите – од изборот на информациите и критериумите за објавување, до професионалните стандарди. Со ваквото структурирање на интервјуата е извршена квалитативна анализа, а добиените емпириски податоци даваат приказ за работењето на редакциите, начинот на продукција на вестите, пречките со кои се соочуваат новинарите што известуваат за ова прашање, внатрешните и надворешните фактори што влијаат врз вестите за спорот за името, притисоците од политичките елити

и владиниот ПР и етичките стандарди што (не) функционираат во медиумите.

Структурно, интервјуата се фокусирани на пет генерални прашања: (1) кои се изворите на информирање и начините на кои редакциите известуваат за името?; (2) влијанието на уредувачката политика и користењето на професионалните принципи во процесот на продукција на вестите за името; (3) дали постои планирано информирање и стратегиско комуницирање на политичките актери со медиумите?; (4) дали се користи и се злоупотребува прашањето за името за да се отргне вниманието на јавноста од дневнополитичките настани?; и (5) кои се надворешните влијанија врз редакциите и начините на кои новинарите ги избираат експертите?

ИЗВОРИ НА ИНФОРМИРАЊЕ И НАЧИНИ НА КОИ РЕДАКЦИТЕ ИЗВЕСТУВААТ ЗА ИМЕТО

За да се добијат информации за процесот на продукција на вестите, од новинарите/уредниците најпрво беше побарано да ги посочат сите официјални извори и инструменти што тие ги користат, но и новинарските начини за истражување на оваа тема. Овие податоци се значајни во определувањето на карактеристиките на спинот, бидејќи официјалните извори на јавните и државните институции се тие што први комуницираат за информациите со новинарите, а со тоа можат и да ја свртат информацијата во согласност со нивните цели за информирање и планот за комуникација со јавноста.

Најголем дел од интервјуираните новинари и уредници имаа единствен став дека кога се работи за прашањето за името, речиси сите официјални извори за информирање се затворени, како за јавноста, така и за медиумите и, најблаго речено, нивните информации се скудни. „Најчесто се комуницира преку соопштенија, но тие се сувопарни, а дополнителни информации нема. Дури и ако ти одговорот, нема суштина во нивните одговори, кои ги добиваме на писмено, има само технички информации што не се интересни за објавување, освен како кратка вест“.¹

Она што е забележливо во однос на транспарентноста во работењето на институциите на власта и на брзината на информирање со кои институциите ги информираат медиумите, се сведоштвата на новинарите дека некогаш одредени медиуми први информираат, дури и пред Министерството за надворешни работи да ја проследи информацијата до јавноста или, пак, дури тоа воопшто да не е информирано. Задолжнотото информирање на медиумите, или селективното информирање на дел од медиумите што се блиски до

¹ Интервју со новинар на дневен весник спроведено на 3.12.2013 г.

Владата, за дел од интервјуираните новинари е планирано и намерно, за да се контролираат информациите и дозирано да се пласираат во јавноста. Оваа политика на ексклузивно брифирање ја потврдува новинар-уредник што работи во национална телевизија што има „изразено“ провадина уредувачка политика. Тој истакнува дека во нивната редакција се случувало кога нешто сами ќе откријат и сакаат да ги проверат информациите од официјалните извори во Владата, оттаму да добијат одговор: „Ајде не таласајте сега, оставете го тоа, ние ќе ви кажеме кога да објавите“.²

Затвореноста на официјалните извори на информирање резултира со „непрофесионално“ обработени новинарски производи. За оваа ситуација се свесни и самите новинари, но „ако сакаш да пишуваш, тогаш нема друг начин, мора да користиш неформални, недефинирани извори итн... значи текстот не е професионално обработен, но и нема како поинаку ако сакаш што било да напишеш“.³ Затвореноста на изворите го отежнува начинот на продуцирање на вестите, но според интервјуираните новинари, оваа ситуација не е специфична само за спорот за името, туку се рефлектира речиси на сите сегменти од работењето и информирањето на државните институции. Но кога се работи за обработување информации поврзани за преговорите за името, тогаш сите извори се комплетно затворени.

Новинарите укажуваат и на тенденцијата уредниците во редакциите да ја намалуваат важноста на темата за името бидејќи „...таква е политиката на редакцијата, а реакцијата на главниот уредник е – се сретнале преговарачите, па што?! Веројатно некогаш им е укажано од 'горе', па оттогаш сами се цензурираат“.⁴ Според нив, дури и самитот за проширување на ЕУ се позиционира како обична информација и вест што оди на ниво на техничка вест, без никаква обработка, со образложение дека „пак ќе нè блокираат“. Причината зад ова решение го допира прашањето за темите што, доколку се пишува за годишните извештаи на ЕУ за Македонија, ќе мора да се отворат, а тие се „забранети за обработка“. „За што ќе пишуваме, за слободата на изразување во Македонија?! За тоа не се пишува... инаку, ние имаме текстови за состојбата на слободата на изразување, ама во Шпанија, Италија, Германија... Едноставно, да ти е срам да кажеш каде работиш, бидејќи за дневни настани сè послабо информираме и ако може сè помалку...“ Новинарот истакнува дека сите информации во дневниот весник каде што работи строго се контролираат, па дури се контролира

² Интервју со новинар-уредник во една ТВ-станица спроведено на 5.12.2013 г.

³ Интервју со новинар-уредник на дневен весник спроведено на 11.12.2013 г.

⁴ Интервју со новинар-уредник во дневен весник реализирано на 11.12.2013 г.

и кој ќе се појави на страниците за забава или живот, „кога велам строго контролирано, тогаш навистина мислам строго контролирано“.⁵

ВЛИЈАНИЕ НА УРЕДУВАЧКАТА ПОЛИТИКА И КОРИСТЕЊЕТО НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ ПРИНЦИПИ ВО ПРОЦЕСОТ НА ПРОДУКЦИЈА НА ВЕСТИТЕ ЗА ИМЕТО

За да може да се утврди начинот на надворешно влијание врз редакциите и како политичката агенда влегува во медиумите, од новинарите беше побарано да го опишат процесот на создавање на вестите во нивните редакции, уредувачката политика и на кој начин се почитуваат етичките стандарди на новинарството. Новинарите сметаат дека медиумите во Македонија имаат голем број слабости, но како клучни се издвојуваат: *неможноста да стигнат до изворите на информации, тоа што се локално насочени и информирањето исклучиво од домашните власти*. Иако медиумите најчесто ги потенцираат лошите економски услови во кои работат, факт е дека ретко некој оди до соседна Грција за да ги истражи интересите на Грција, да направи анализа и сеопфатно да ја обработи оваа тема.

Некои од интервјуираните новинари процесот на создавање на вестите го опишуваат како процес што е неодојлив од уредувачката политика и од концептот на медиумот. „Во нашата редакција најчесто новинарот сугерира тема, а уредникот се обидува да добие информација плус. Се трудиме да имаме две различни мислења и тие да бидат спротивставени, но аналитичкиот пристап ни е примарен поради концептот на медиумот“.⁶ За разлика од медиумите што се обидуваат балансирано да известуваат и да ги почитуваат стандардите на професијата, оние медиуми што имаат блиска врска со власта имаат редакциски ставови што најчесто кореспондираат со владините ставови. Така:

„Кога ја обработуваме оваа тема, имаме два пристапа: првиот дека Грција е таа што е виновна и вториот е да дадеме повеќе време и лажна надеж дека можеби ќе се случи нешто, но сето тоа зависи од дневните укажувања од Владата“.⁷

Овој пример укажува на состојба на „строга контрола“ на новинарските содржини на редакциите и силен притисок врз медиумите од политичките актери. На новинарите им е „наметната“ политичка, а не редакциски одбрана рамка во која можат да продуцираат вести и во согласност со јасните насоки да ја обработат темата за спорот. Новинарите знаат како се прави тоа, па некои од нив и укажуваат дека

⁵ Интервју со новинар-уредник во дневен весник реализирано на 11.12.2013 г.

⁶ Интервју со новинар во дневен весник спроведено на 3.12.2013 г.

⁷ Интервју со новинар во национална телевизија реализирано на 5.12.2013 г.

начинот е едноставен: „викаш провладин експерт за да ти ја потврди тезата или од прес-конференција ја селектираш изјавата што ти одговара и ја вметнуваш во приказната што сакаш да ја презентираш“.⁸ На прашањето дали може некој новинар во редакцијата да има критички став, одговорот на овој интервјуиран новинар беше краток и дециден: „Може, но не во оваа редакција“.⁹

Еден од начините на кои од новинарите се бара доброволно да ја прифатат политичката комуникациска цел и да „не прашуваат многу“, односно да објават така како што испланирале политичките актери, е да се побара тие да бидат патриоти и да ја сакаат својата држава. Тоа се потврдува од следните зборови:

„Ми се има случено на самит на НАТО да ми пријде вработен во нашата амбасада во седиштето на НАТО и да ме искритикува зошто сум зел изјава од грчки политичар?! Според неговите стандарди, јас требало да бидам патриот. Но што да правам јас, кога нашите претставници не даваат изјави, а вест мора да има“.¹⁰

Според интервјуираните новинари, дали ќе се пренесат информациите што се поврзани со преговорите, зависи од уредувачката политика и од профилот на медиумот. Одредени медиуми се обидуваат да имаат поаналитичен пристап, да ги објаснат контекстот и заднинските информации и да дадат дополнителни објаснувања во зависност од дневнополитичките случувања во државата. Но кога се работи за отвореност на изворите и за начините на известување на медиумите, се забележуваат разлики во ставовите на новинарите и на уредниците во зависност од медиумот во кој работат и уредувачката политика што тој ја застапува.

ПЛАНИРАНО ИНФОРМИРАЊЕ ЗА НЕИНФОРМИРАНА ЈАВНОСТ – СТРАТЕГИСКО КОМУНИЦИРАЊЕ НА ПОЛИТИЧКИТЕ АКТЕРИ СО НОВИНАРИТЕ

Кога се работи за транспарентноста во процесот на преговори и колку јавноста навистина е информирана за што преговара македонскиот тим и „што е на маса пред Македонија и Грција“, најголем дел од интервјуираните новинари се согласуваат дека македонските граѓани немаат доволно информации. Молкот кај официјалните извори на информирање за статусот на преговорите за името, новинарот на еден дневен весник го гледа во локален политички контекст, односно за да се добијат поени меѓу гласачите „едните да се прогласат за предавници, а другите за бранители на името“. Тоа е една од причините

⁸ Интервју со новинар во национална телевизија реализирано на 5.12.2013 г.

⁹ Интервју со новинар во национална телевизија реализирано на 5.12.2013 г.

¹⁰ Интервју со уредник во национална телевизија спроведено на 17.12.2013 г.

зошто за името се пишува многу поретко од порано, вели новинарот, кој повеќе години го следи спорот за името и нагласува дека и кога ќе добие информации вредни за објавување, во редакцијата добива негативен одговор, да не пишува, па јавноста останува без информацијата. Според него, овој пристап е намерен и договорен за да се прикаже дека политичките елити прават сè, но „Грците нè тераат да го смениме идентитетот, ама ние не даваме“.¹¹

Новинарите потенцираат дека секојдневното пишување и навраќање на темата за името ќе придонесат за отворање на изворите, без оглед дали ќе треба да демантираат нешто или да дообјаснат одредена објавена информација. Тоа, според нив, е причината зошто изворите се затворени, но тоа ја покажува и договорената и испланирана комуникација меѓу официјалните страни да не им се даваат информации на медиумите, темата да биде ставена на маргините на новинарскиот интерес и со тоа граѓаните да не бидат информирани.

Изјавите на интервјуираните новинари го прикажуваат начинот на комуникација на официјалните извори кога се работи за преговорите околу спорот за името и начинот на информирање. Преговорите се одвиваат со јасна контрола на процесот во кој се вклучени само малкумина од македонска страна, а системот на информирање дава минимум информации во јавноста, дозирани во согласност со потребите на политичките елити. Контролата на протоколот на информации е толку голема, што речиси никој од новинарите не може да добие никаква информација „освен ако Грците не кажат, а тие може да ни соопштат невестинити информации“.¹²

Од одговорите на новинарите на прашањето дали македонските политичари имаат план за комуникација за преговорите за името и претпоставен имиџ што сакаат да го одржуваат во јавноста, се извлекува заклучок дека новинарите го препознаваат комуникацискиот план и го прифаќаат претпоставениот и посакуван имиџ на македонските политичари дека тие преговараат за најмала можна штета за сопствената држава. Од друга страна, истовремено во јавноста треба да се создаде и впечаток дека власта е ригидна и цврста во ставот за менување на името на државата, нацијата, јазикот. Оваа контрадикторна претстава што ја посакуваат политичките актери во јавноста, за новинарите е јасно видлива. Медиумите имаат важна улога во креирањето на политичка непопустливост и „ореол на бескрупулозност“ со кој политичарите треба да бидат претставени во јавноста.

¹¹Интервју со новинар во дневен весник реализирано на 11.12.2013 г.

¹²Интервју со Зоран Димитровски спроведено на 4.12.2013 г.

„Создавате реалност што не е целосна, таа одговара на едната страна и тоа е ставот на редакцијата, кој е ист со ставот на сегашната власт. Кога известуваш за опозицијата, бараш некој што ќе може да ти се вклопи во твојата приказна и да каже нешто што ќе ти одговара тебе. Така сам си ги правиш приказната и мозаикот и ги вравуваш во согласност со потребите. Наместо власта да соопшти нешто, медиумот е тој што ќе ѝ го каже тоа на јавноста, ќе викне експерти што ќе го потврдат истото тоа, и тоа е веста на денот“.¹³

Прашањето за името и спорот со Грција е подложно на најголема контрола на информациите, се контролира сè што треба да се објави. Притисокот врз медиумите е во насока да ѝ се каже на јавноста дека нема и не може да се оди понатаму поради Грција. Контролата оди дотаму што некогаш се случува да се демантираат и официјални изјави дадени од претставници на државните институции. „Ние имавме пример кога министерот за надворешни работи беше демантиран од Министерството за надворешни работи. Се работеше за негова изјава на брифинг, која ја пренесовме точно, почитувајќи ги правилата за известување од брифинг, а веќе за следните вести стигна демант од неговата матична институција. Зарем тоа не е, најдобро кажано, чудно?!“¹⁴

Новинарите се свесни дека се доведени во ситуација на беспредметност на темата за преговорите за името, дека нема новинарска вредност за обработка, бидејќи едни исти пораки се повторуваат безброј пати. „Ние ги знаеме одговорите на прашањето што ќе се постави од кој било новинар на некоја средба со политичарите и тоа е кор-сокак, бидејќи нема што да се пишува, самите себеси си стануваме досадни“.¹⁵ Нерелевантноста на темата се постигнува и со отсуството на изјава од официјалната страна во преговорите и со отсуството на клучниот соговорник, што ги прави новинарските производи парцијални и несеопфатни.

Но управувањето со комуникацијата има уште една специфична димензија. Имено, според уредникот во национална телевизија, а поткрепено со изјавите на другите интервјуирани учесници, во дел од медиумите чија уредувачка политика е блиска до власта постои секојдневна координација на пораките што треба да се пласираат во вестите и кои одговараат на планот на владиниот ПР. Ова управување со комуникацијата оди дотаму што некои од уредниците или „уфрлените провадини новинари“ што, според интервјуираните, секој ден се сè побројни, добиваат пораки на своите мобилни телефони со дневни планови. Тука веќе не станува збор за односи со јавноста

¹³Интервју со новинар во национална телевизија реализирано на 5.12.2013 г.

¹⁴Интервју со новинар во национална телевизија реализирано на 5.12.2013 г.

¹⁵Интервју со новинар на национална телевизија на 3.12.2013 г.

или за информирање на граѓаните, туку за пласирање промотивни политички пораки во вид на вести и информации во централните информативни појаси, или на насловните страници на дневниот печат. Активностите се одвиваат на следниов начин:

„Оние новинари во редакциите што се координираат со владиниот ПР добиваат дневни насоки. Тие доаѓаат во редакција и велат што треба и на кој начин треба да се обработи. Ние секојдневно цитираме прекуноќ создадени веб-портали за кои знаеме која партија стои зад нив и тоа воопшто не ни се допаѓа, но тоа е така. Некој некаде направил план, им го испратил на своите луѓе во редакција, а ние на крајот го добиваме како наредба“.¹⁶

Трендот на контрола на информациите и перманентниот притисок врз новинарите влијае врз создавањето автоцензура, која станува секојдневие кај македонските новинари, особено кај оние што работат во медиуми блиски до власта. „Сам си ја создаваш сликата, знаеш до каде треба да одиш и како да ја направиш веста и свесно си правиш автоцензура. Најлоша работа за еден новинар е да си го поставиш прашањето дали нешто треба да објавиш поради политичките притисоци и правила што владеат во редакцијата“.¹⁷ Новинарите сметаат дека „послушноста“ во овие редакции мора да е на високо ниво и во такви услови не може да се бара балансираност во известувањето, туку јасна линија на известување, која мора да се почитува. „Најлошо е да ти се јави газдата и да ти го повлече прилогот или директорот да ти нареди дека мора да ја тргнеш веста. За каква медиумска демократија или плурализам зборуваме?“¹⁸

КОРИСТЕЊЕ И ЗЛОУПОТРЕБА НА ПРАШАЊЕТО ЗА ИМЕТО ЗА ИЗМЕСТУВАЊЕ НА ВНИМАНИЕТО НА ЈАВНОСТА ОД ДНЕВНОПОЛИТИЧКИТЕ НАСТАНИ

Речиси сите интервјуирани новинари се согласуваат за едно, прашањето за името се користи за да се „покријат“ други настани што се случуваат во Македонија, да се измести дебатата од вистинските прашања и да се насочи околу дневнополитичките препирки, па дури и да се злоупотреби за да се добијат политички поени или што повеќе да се биде присутен во медиумите, без оглед на содржината на политичките пораки.

Според интервјуираните новинари и уредници, реално е објаснувањето дека поради името и нерешениот спор со Грција, што и да направи Македонија нема да ѝ донесе отворање на преговорите со ЕУ и

¹⁶ Интервју со новинар во национална телевизија на 5.12.2013 г.

¹⁷ Интервју со новинар во телевизија на 5.12.2013 г.

¹⁸ Интервју со новинар во телевизија на 5.12.2013 г.

членство во НАТО. Меѓутоа, исто така е реално и вистинито дека името се користи за да се заблота одредени работи во државата. Оттука, логична е „дилемата дали нашите политичари сакаат да го решат проблемот за името со Грција“.¹⁹

За да се открие дали постои планирана комуникација, кога се работи за информации околу преговорите за името, и дали владините претставници се координираат во своите постапки кога комуницираат со јавноста, на интервјуираните новинари во овој контекст им беше поставено прашање за функционирањето на владината коалиција. Мислењата беа различни, иако најголем дел од нив се согласува дека, во генерални рамки, постои координацијата, а комуникацијата со јавноста е поделена по етнички линии, односно таа е насочена кон гласачкото тело на секоја од партиите во власта. Сите интервјуирани се согласуваат дека името се користи за внатрешнополитички поени, но причините и пораките кон своите гласачи се различни.

НАДВОРЕШНИ ВЛИЈАНИЈА ВРЗ РЕДАКЦИИТЕ И НОВИНАРИТЕ И НАЧИН НА СЕЛЕКЦИЈА НА ЕКСПЕРТИТЕ

Во однос на прашањето за начинот на кој редакциите ги селектираат експертите за да го дадат своето мислење за спорот за името и она што се случува околу преговорите и/или ЕУ-интеграциите, интервјуираните уредници и новинари велат дека прават баланс при изборот за да може јавноста да чуе повеќе страни. Но она што е специфично и интересно во контекст на целите на истражувањето е мислењето на новинарите дека најголем дел експерти имаат изразен политички став и дека тие се поделени на леви и десни, во согласност со интересите што ги елаборираат.

Обидот да се постигне новинарски професионален баланс и на јавноста да ѝ се пренесат различни мислења од искусни експерти некогаш резултира со постојано повторување на исти дебати и аргументи. „Дискусиите се вртат во круг, различни експерти, но прашањата остануваат исти. 'Млатиме празна слама' бидејќи државата нема јасна позиција, а експертите имаат крајно спротивставени ставови“.²⁰

Специфичноста на ситуацијата во која се наоѓаат медиумите во Македонија се отсликува и низ примерите како се конструира одредена приказна и начинот на кој новинарите соработуваат во редакциите. Некои од испитаните новинари велат дека соработката е сè помала, а притисокот и ограничувањата секојдневно се сè поголеми, па дури и се отсликуваат во црни листи на експерти.

¹⁹Интервју со новинар во дневен весник спроведено на 11.12.2013 г.

²⁰Интервју со уредник во национална телевизија на 17.12.2013 г.

„Ние во редакцијата не се координираме, јас добивам наредба. Кај нас има листа на луѓе што не треба да се појават во весникот, а таа листа е сè поголема, секој ден. Имаме и листа од дузина имиња што може да ги користиме, ама тие многу често ги користиш или уредникот не сака да ги има во весникот, и на крајот остануваш со малкумина со кои мора да избалансираш“.²¹

Малиот број експерти на кои новинарите им веруваат и нивната категорична поделба по политичка линија придонесуваат за дерогирање на новинарските стандарди во известувањето и намалување на значењето на темите што новинарите ги обработуваат. „Кога ти недостига официјален извор и кога имаш политички детерминирани експерти, темите ти стануваат навидум нерелевантни, а вниманието на јавноста се фокусира на други теми“.²² Наведените сведоштва на новинарите претставуваат дел од причините зошто информациите се контролираат и планирано се испраќаат преку различни извори. Во овој план на комуникација, одредена улога имаат и експертите, пред сè да го соопштат тоа што политичките актери сакаат да се пренесе до јавноста или да ги издигнат националното чувство и патриотизам. Според интервјуираните новинари, експертите што се јавуваат во јавноста најчесто се присутни за да ја поддржат владината политика или остро да ја нападат, но никако да дадат автохтона изјава и на јавноста да ѝ претстават критичен став со кој ќе го задржат својот професионален интегритет и нема да служат како инструмент во рацете на политичките елити.

Кај повеќето редакции постои листа на експерти што медиумите често ги користат, а новинарите знаат дека ќе добијат изјава за кратко време. Новинарите се свесни дека некои од нив имаат имиџ на владини експерти, квалификација што ја добиле од медиумите и кои, условно кажано, се во одбрана на името. Оваа група на луѓе е присутна во сите медиуми и речиси не може да се заобиколи, а тоа е и крајната цел на политичко-владините елити.

Новинарите се свесни дека некои од експертите можеби пренесуваат туѓи пораки и затоа немаат голема доверба кон нивното експертско мислење, па најчесто ги претпочитаат оние што директно биле вклучени во процесот на преговори. Според интервјуираните новинари, многу ретко може да се најде некој експерт со сопствено мислење. „Тие служат за протнување тези во јавноста, за да се види како ќе реагираат граѓаните. Дефинитивно, овие таканаречени аналитичари се користат и за да ѝ се каже на јавноста она што политичарите не сакаат сами да го кажат“.²³

²¹ Интервју со новинар на дневен весник спроведено на 11.12.2013 г.

²² Интервју со новинар во дневен весник спроведено на 4.12.2013 г.

²³ Интервју со новинар во национална телевизија на 11.12.2013 г.

Надворешните влијанија во редакциите се пренесуваат и преку уредниците. „Ако уредникот добие некоја наредба во вид на информација за објавување, сам си ја пишува, што можеби е и подобро, бидејќи јас не знам дали таа информација е вистинита, а и не сакам да ми се инпутира нешто“.²⁴ Овој процес на креирање притисоци за да се влијае врз јавноста и медиумите да се стават во претходно испланираната комуникација од страна на политичките актери придонесува за деградација на местото уредник во редакциите и еден вид самоцензура и ограничување во работењето. Новинарите сметаат дека уредниците не трпат притисоци секојдневно, туку дека насоките им се соопштени со почетокот на прифаќањето на уредничката позиција. „Тие имаат притисоци и кај нив се јавуваат од Владата, партијата, од менаџментот, но тие знаеле на што се нафатиле кога прифатиле да ја имаат таа улога во редакција“.²⁵

Притоа, за анализа е значаен и начинот на кој функционираат дел од редакциите. Тие ги имаат прифатено ограничувањата што преку уредниците и директорите им се пренесени, па самите се контролираат кога пишуваат за спорот за името. Оваа самоцензура и креирањето медиумска реалност што ѝ одговара на официјалната политика најдобро ја отсликува изјавата на еден од интервјуираните новинари, кој пренесува како на дневна основа ги прави вестите и како ги избира експертите за својот прилог.

„Во принцип, знаеш на кој начин да ги избираш луѓето што ќе ја тераат водата на твојата воденица, знаеш кој што ќе каже, па така и ги избираш. Ретко се балансира, идејата за експертите во новинарскиот прилог е тие да ти се поклопат со ставот на куќата“.²⁶

Надворешните притисоци се различни во секоја редакција, и тоа во зависност со кого се комуницира, дали со уредниците, сопствениците, новинарите. Се реагира дури и за наслов на текст што, според новинарските професионални правила, е исклучиво новинарска обврска и одговорност.

КЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА

Анализата на податоците добиени од полуструктурираните интервјуа укажува на сериозната состојба во која се наоѓаат медиумите во Македонија и слободата на изразувањето. Некои од информациите што уредниците и новинарите ги споделија во текот на интервјуата прецизно ја отсликуваат политичката комуникација во државата кога се работи за прашањето за името и владиниот ПР. Она што

²⁴Интервју на новинар во дневен весник на 11.12.2013 г.

²⁵Интервју на новинар во дневен весник на 11.12.2013 г.

²⁶Интервју на новинар во национална телевизија на 5.12.2013 г.

е нужно да се нагласи се сериозните обвинувања на новинарите за постојаниот притисок врз нив од страна на политичките елити и владините претставници за односи со јавноста. Тие тврдат дека комуникацијата и односите со медиумите се доведени до совршенство кога станува збор за информирањето и за пренесувањето на пораките од политичките актери кон новинарите, што јасно говори за планиран и строго контролиран процес на политичко влијание во редакциите во креирањето на медиумската агенда. Некои од интервјуираните новинари тоа едноставно го дефинираат како наредба од политичките актери или нивниот ПР директно до новинарите или преку нивните уредници, директори, сопствениците на медиумите.

Теоријата јасно укажува на исклучителното значење на процесите во кои се одвива комуникацијата меѓу медиумите и политичките актери во проучувањето на политичката комуникација (Kavanagh, 1995: 10–11). Во овие процеси, пласирањето на пораката и одлуката дали таа ќе се презентира како вест е одлука на уредникот, и тоа мошне добро го знаат лицата што се задолжени за односите со јавноста. Затоа, политичките пораки што тие ги создаваат се обидуваат да ги „продадат“ како информации вредни за објавување, односно вести од значење за јавноста. Доколку успеат, политичките пораки што не се нужно и информации вредни за јавноста имаат поголем кредибилитет кај публиката, бидејќи не се презентираат како платена реклама, туку како вести. На овој начин се намалуваа јазот меѓу политичарите и гласачите (Gandy, 1992: 143–4).

Анализата на интервјуата укажува на практика во македонските медиуми, пред сè како специфична карактеристика за медиумите што според уредувачката политика се поблиски до власта, на намерно „инфилтрирање“ новинари во редакциите само за да ја спроведуваат дневната агенда на политичарите и да ги извршуваат дадените задачи. Новинарите што работат во овие редакции и кои укажуваат на оваа тенденција ја потврдуваат стратегијата на „стакло и чад“ на македонските политички актери. Таа најчесто има цел да ги замагли работите, да ги измести од својата точка, да ги изврти на начин што е прифатлив за изворот или за спин-докторот, и на тој начин да ѝ ја презентира на јавноста. Целта е јавноста да ги прифати пласираните информации како своја реалност, а манипулативните стратегии најлесно се пласираат доколку во редакциите има новинари што целосно се контролирани од политичките актери. Јавноста ќе ја препознава реалноста онаква каква што ѝ ја пренесуваат медиумите, не поставувајќи прашање дали медиумската реалност е онаа реалност што фактички се случува околу неа. Перцепцијата станува реалност, а вистината е релативна (Heath, L. ed., 2006).

Интервјуираните новинари имаат единствен став дека официјалните извори за информирање се затворени за јавноста и за медиумите кога се работи за спорот за името. Затвореноста се препознава преку начинот на кој владините претставници комуницираат со медиумите. Тоа најчесто се спроведува преку сувопарни соопштенија за јавноста, без многу информации, на ниво на технички вести. Освен тоа, информирањето на јавноста некогаш е и задоцнето, но и селективно, насочено само за одреден дел од медиумите што според уредувачката политика се блиски до владината политика. Овие медиуми неретко добиваат и ексклузивни информации од официјалните извори за информирање, иако тоа не се наведува во новинарските текстови, но се препознава од содржината на ексклузивата.

Во теоријата на политичката комуникација се истакнува дека спин-стратегииите го користат врамувањето како модел на комуникација и агенда-сетинг, што и според Едвард Бернејс е „конструирање на јавното мислење“. Спинингот погрешно ја интерпретира вистината и ја извртува, а спин-докторите не се занимаваат со креирање двострано корисна релација меѓу креаторот на пораката и јавноста, туку се фокусираат само на пренесување на сопствената политичка агенда до јавноста преку медиумите. Еден од инструментите за постигнување на посакуваното извртување на дадената информација е селекцијата на подобни медиумски куќи.

Комуникацијата на политичките актери со македонските медиуми е „невообичаена“ за плурално и современо демократско општество, бидејќи истражувањето на новинарската практика укажува на флагрантно кршење на општоприфатените стандарди во политичкото комуницирање и медиумската слобода. Контролата на информациите што ќе бидат пласирани во медиумите за името, но и во поширок контекст, е голема, па дури и се случува новинарите да добиваат инструкции што и кога треба да објават, со образложение дека тие, политичките комуникатори, ќе им кажат и ќе им дозволат да објават одредена информација во пожелно време.

Сидни Блументал (Sidney Blumenthal) истакнува дека спинингот во политичката комуникација има свои специфики, и тоа: состојба на постојана кампања, зголемен фокус врз комуникацијата, правење анкети и сегментација на јавноста. Притоа, стратегијата на постојана кампања овозможува главните пораки на политичарите да бидат запаметени од страна на граѓаните, со што се влијае и врз медиумската агенда. Состојбата на постојана кампања и континуираното присуство во медиумите, според ПР-специјалистите, значи дека политичарите стекнуваат кредибилитет во очите на јавноста (Blumenthal, 1980: 73). Брус Брендан (Bruce Brendan), пак, истакнува дека политичарите не ги прашуваат гласачите што сакаат, туку тие

само бараат реакција за она што веќе одлучиле да го направат, а медиумите служат само како инструмент (Brendan, 1992: 81).

Влијанието на владините спин-доктори може да се утврди и преку добиените информации што се однесуваат на процесот на создавање на вестите во редакциите и на работењето на новинарите според професионалните и етичките стандарди. Врската меѓу некои медиуми и политичарите се потврдува и со примерите на лиферување лажни информации и нивно пласирање како вести, кои дури и по официјален демант дека веста била невистинита, повторно се рециклираат и се реобјавуваат. Целта е овие вести да бидат присутни во информативните појаси, бидејќи тоа им одговара на политичките актери.

Контролата на новинарските содржини на редакциите од страна на политичките елити е силна, како што е силен и секојдневниот притисок врз медиумите и новинарите. Во медиумите блиски до власта, на новинарите им е дозволено да создаваат новинарски содржини според определени политички рамки, со јасни насоки како да ја обработат темата за спорот за името. Се чини дека е невозможен критичкиот новинарски став, аналитичка или поинаква слика. Притоа, новинарите во овие медиуми политичката цел ја прифаќаат како своја, „не прашуваат многу“ и ја вршат својата новинарска професија, иако се свесни дека македонските граѓани немаат доволно информации за текот на преговорите, но и за што всушност преговараат Македонија и Грција. Нетранспарентноста во процесот им дава можност на политичарите името и нерешениот спор да ги користат во локален политички контекст, па едниот политички блок да биде медиумски претставен како патриот, а другиот како предавник на државните национални интереси. Истовремено, за ова прашање во медиумите се шират и шпекулации што, пред сè, ѝ одговараат на владината стратегија што треба да ја убеди македонската јавност дека Грција е неконструктивната страна.

Новинарите јасно го детектираат проблемот на „неважноста“ на вестите за името и дека оваа состојба е намерно конструирана од страна на политичките актери. Нерелевантноста на темата се поткрепува и со отсуството на изјави од официјалната страна во преговорите во новинарските производи, па така, тие стануваат нецелосно и непрофесионално обработени. Од друга страна, во дел од провладините медиуми постои секојдневна координација со владиниот ПР за пораките што треба да се пласираат како настани на денот. На овој начин, граѓаните добиваат промотивни политички пораки во вид на вести и информации во централните информативни појаси или на насловните страници на дневниот печат.

Речиси сите интервјуирани новинари се согласуваат за едно: прашањето за името се користи за да се „покријат“ други настани што се случуваат во Македонија, да се измести дебатата од вистинските прашања и таа да се насочи околу дневнополитичките препирки. Прашањето за името се користи и се злоупотребува од сите политички партии и се зајакнуваат националното и патриотското чувство на Македонците.

Дури и кога се работи за начинот на кој редакциите ги селектираат експертите како извори на информации, најголем дел од нив имаат изразен политички став и се поделени исто како и политичките партии. Наведените сведоштва на новинарите претставуваат дел од причините зошто информациите се контролираат и преку експертите. Тие во политичкиот план на комуникација имаат одредена улога, односно најчесто да го соопштат тоа што политичарите сакаат да се пренесе до јавноста во нивно име или да ја поддржат владината политика. Креирањето на медиумската реалност во Македонија, кога се работи за името, не зависи од новинарите, туку од политичарите, и се спроведува со строга контрола врз информирањето. Новинарите знаат на кој начин треба да ги одберат експертите бидејќи знаат каков прилог треба да подготват за да „влезат“ во рамките на уредувачката политика на медиумот каде што работат.

Кога се работи за надворешните притисоци што ги трпат новинарите или уредниците, според анализираниот материјал од спроведените интервјуа, тие се различни и кореспондираат со другите примери за видот на контрола на информациите. Во дел од медиумите се реагира дури и за наслов на текст кога тој не одговара на дневната политика и би им го нарушил имиџот на политичките лидери, иако насловите на текстовите се дел од новинарската обработка и се исклучиво новинарска одговорност, но и право.

Спинингот во центарот на вниманието ја има репутацијата на лидерите на партиите. Според теоретичарите на политичките односи, добрата репутација создава политички идентитет што тешко може да се уништи. Долготрајно, имиџот никогаш не може да го победи најважното во политиката – содржината што ја пласираат актерите вклучени во политичкиот процес. Сепак, на краток рок, кога се работи на интерпретација на работите и нивното извртување во согласност со потребите на политиката, спинот е успешен инструмент и тактика за политичка комуникација и претставува „виртуелен дијалог“ со гласачкото тело, односно со граѓаните.

Ивор Габер (Ivor Gaber, 2001) активностите на спин-докторите во справувањето со медиумската агенда ги структурира во неколку сегменти. Првиот е селектирање новинари на кои ќе им се дадат „ексклузивни“ информации за определени настани. Потоа, вметнување

текстови во печатените медиуми чиј автор е некој актуелен или почитуван политички претставник, кој низ својот текст треба да ги вметне главните пораки што треба да ѝ се пренесат на јавноста. Следна карактеристика е конструирање посредни приказни што треба да го отргнат вниманието на новинарите од определена непријатна информација и да ја потиснат подолу на новинарската агенда. Како посебна спинерска техника се издвојува обезбедувањето материјал на новинарите за политичкиот противник и јавното потценување на личноста што е политички противник за да се создаде имиџ дека таа е неспособна. Тука спаѓа и предвременото празнење на кризата, како тактика што ги претпоставува потенцијалните проблеми и на јавноста предвреме ѝ ги нуди сите одговори. Помало, но не и занемарливо значење има и обезбедувањето позитивно известување на еден настан, со што ќе се замагли друг, негативен настан, и камуфлирањето на одреден негативен настан со исто така негативни вести. Позната спинерска тактика, која Габор ја истакнува во својата книга, е „перењето“ на веста што е лоша, со добра вест, за да се овозможи лошата вест да избели во процесот на продукција на вестите.

Анализата на материјалот добиен од интервјуата со новинари и со уредници укажува дека речиси сите карактеристики на спинингот ги употребуваат политичките актери во Македонија кога тие комуницираат со медиумите. Но она што загрижува е дека начинот на кој дел од политичките елити и нивните спин-доктори комуницираат со новинарите не може да се пронајде како специфика во современите политички комуникации, каде што спинувањето е составен дел од системот на информирање и комуницирање со кој се влијае врз јавното мислење и публиката. Тука се издвојуваат строгата контрола и секојдневните притисоци врз новинарите, кои повеќе не се ни кријат, специфика на начини на јавна комуникација што не е дел од современите европски демократии. Имено, доколку основните слободи, слободата на изразувањето и слободата на печатот, се загрозуваат од политичките актери со секојдневен упад во редакциите и наметнување политичка наместо медиумска агенда, тогаш во Македонија не може да стане збор за медиумски плурализам и различни мислења, со што се губи и основната улога на медиумите во општеството. На тој начин, спинот во Македонија не влијае врз создавањето на медиумската реалност, туку спин-докторите во медиумите директно ја пласираат политичката реалност, а новинарите се само трансмитери до јавноста. Крајната консеквенца е: медиумот станува платформа на која се натпреваруваат политичките актери, без можност за критичка дебата или поставување едноставни прашања што можат да ги стават под лупа политиките на владејачките структури за која било тема, па дури и за спорот за името и за преговорите со Грција.

Библиографија:

Мицевски, И., Трпевска, С., (2013), *Известување од паралелни светови: медиумите на заедниците во Македонија*, Висока школа за новинарство и за односи со јавноста

Шопар, В., (ed.2013), *Известувањето за меѓурелигиските и меѓуетничките тензии: значењето зад насловите*, Републик, Институт за комуникациски студии

Babbie, E., (2001) *The Practice of Social Research* (9th edn). Belmont, CA: Wadsworth Thomson Learning

Bernard C. (1963). *The press and foreign policy*. Princeton, N J: Princeton University Press.

Bernays, E. (1923) *Crystallizing Public Opinion*, New York: Boni & Liveright.

—(1928) *Propaganda*, New York: Liveright.

—(1947) 'Engineering of consent', *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 250 (March), pp. 113–20.

Blumler, J. and Gurevitch, M. (1981) 'Politicians and the press: An essay in role relationships', in D.Nimmo and K.Sanders (eds.) *Handbook of Political Communication*, London: Sage

Blumler, J. G., Gurevitch, M. (1995) *The Crisis of Public Communication*. London, Routledge.

Blumler, J. and D. Kavanagh (1999) 'The Third Age in Political Communication: Influences and Features', *Political Communication* 16: 209–30.

Blumenthal, S. (1980) *The Permanent Campaign*, Boston, MA: Beacon Press.

Blumenthal, S. (2003), *The Clinton Wars*, New York: Farrar, Strauss and Giroux

Brendan, B., (1992) *Image of power*, Kogan Page

Gaber, I., (2000) 'Lies, damn lies... and political spin', *British Journalism Review* Vol. 11, No.1
Gamson, William A. (1985). Goffman's legacy to political sociology. *Theory and Society*, 14, 605– 622.

Gandy, O. (1982) *Beyond Agenda Setting: Information subsidies and public policy*, Norwood, USA: Ablex.

Gandy, O. (1992) 'Public Relations and Public Policy: The Structuration of Dominance in the Information Age', in E. Toth and R. Heath (eds) *Rhetorical and Critical Approaches to Public Relations*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Heath R., ed., (2006) *Today Public Relations* Thousands Oaks, SAGE

Kavanagh, D. (1995) *Election Campaigning. The New Marketing of Politics.*, Oxford: Blackwell.

ABSTRACT

The power of the politicians as it is presented in front of the public rests in the media. Therefore, they are likely to use the media to create the preferred media frames and to set their agenda. Worldwide, spin-doctors have their own influence in the modeling of the media reality, and such processes can be identified in Macedonia as well. The paper aims to describe the presence of spinning in Macedonia and its impact on the news content. Furthermore, it deals with spinning tactics and its manifestation in political communication, explaining the models within which political spinning is functioning in Macedonia. The main research questions are focused on the following: (1) how is the process of creating the news carried out and what affects the news content production; (2) what specific strategic doctrines spin-doctors are using to influence the process of daily reporting and to participate in the creation of the media reality; (3) how do the spin-doctors present information and communicate with the public and what methods and tools are characteristic for spinning cycles.

The analysis of the data obtained from semi-structured interviews identified almost all the characteristics of spinning used by the political actors in Macedonia. What is more, it also points to the serious situation in the Macedonian media, emphasizing the strategy of „smoke and mirrors“ of the political elites that aims to blur things, to shift from its point, or to distort issues in a manner which is acceptable for them and their spin-doctors. The key observation in this paper is that spinning in Macedonia does not only affect the construction of the media reality, but that the spin doctors are directly inserting political reality in the media, while journalists are becoming solely transmitters between them and the public. The public will recognize the reality as it is transmitted by the media, not asking the question whether the media reality is the reality that is actually happening around them. Perception becomes reality and truth becomes relative. (Heath, L. ed., 2006)

Стручна статија
УДК: 004:[316.076.33:32(100)]

▶ КОГА ЌЕ НАСТАПИ ГОЛЕМИОТ АПЕТИТ?

ВО ПОЛИТИЧКИТЕ НАУКИ СЕ УШТЕ НЕДОВОЛНО СЕ СОГЛЕДУВААТ МОЖНОСТИТЕ НА „BIG DATA“

—
автор: Удо Цолајс

Последните две години откриваат еден нов слоган: „big data“! Тоа значи: Сè поголеми количества податоци стануваат сè побрзо достапни, а притоа потекнуваат од сè поразнообразни извори и се појавуваат во најразлични формати. Политичките науки сè уште не развија вистински апетит за нив. Сè уште не! Бидејќи светот на политиката и науката – како што истакна професорот на Универзитетот Харвард, Гери Кинг – благодарение на ваквата евалуација на податоците со еден досега непознат размер доживува вистинска експлозија на нови сознанија и на досега необработени прашања (Шоу, 2014). Дигиталните податоци од комуникацијата, сообраќајот, потрошувачката, индустријата, како и здравјето, со нивната дигитализација експлозивно се зголемија во последниве години: Ако во 2012 година имаше 22 пати повеќе податоци отколку во 2000, тогаш меѓу 2010 и 2020 година се очекува нивно педесеткратно зголемување. Меѓутоа, одлучувачкиот момент воопшто не е во новонастанатите купишта податоци, туку во способноста за нивна евалуација, која се развива во моментов: Новите статистички и пресметувачки методи отвораат нови научни сознанија и подетално политичко знаење. А делови од новите апликации – да се присетиме само

на Google – веќе ги формираат нашите секојдневни навики. Ако машината за пребарување на почетокот беше потребна само да помогне за полесно пронаоѓање интернет-страници, Google денес го користиме секогаш кога сакаме да дознаеме нешто. Како мала контраиндикација од тоа беше стопирано печатењето на најреномираните енциклопедии на светот.

А притоа се наоѓаме на самиот почеток од развојот. На информатичарите ни од далеку не им се исцрпени сите идеи во развивањето на нови алгоритми. Притоа денес сè уште се сосем нејасни општествените и политичките влијанија од дигитализацијата. Иновациите не претставуваат поле за играње само за техничките чудаци. Технолошкиот напредок отсекогаш силно влијаел врз политичкиот, општествениот и културниот живот. Па така, парната машина не ја создаде само железницата, масовното производство или пак цепелинот, туку ја намали и просторната оддалеченост меѓу луѓето, сигнализира една дотогаш непозната урбанизација и го криеше во себе 'ркулецот на поголеми социјални реструктурирања. Нуспроизвод од тоа беше целосниот пресврт во политичката комуникација. Дури со железницата можеа да се спроведат национални кампањи, а со помош на националните весници да се рашират политички вести до милионска публика со дотогаш непозната брзина. Како последица од тоа, настанаа организираниите национални партии.

Па така, и „big data“ како радикална технолошка иновација во себе носи одлучувачки импулси на промена. Ако ништо друго, само поради тоа политичките науки мораат поостро да ја набљудуваат: „Big data“ има масовно влијание врз политиката.

СИЛНА ПОЛИТИЗАЦИЈА

Политичката расправија, како треба „правилно“ да се управува со податоците, уште денес води до вистинска поделеност на мислењата. Аферата со НСА, дебата за складирање на информациите, апелот за поголема безбедност и медицинскиот напредок, кој со помош на новите податоци треба да лекува рак, покажуваат: Оперирањето со податоците уште сега е многу политизирано. А притоа „дигитализацијата“ не создава изворно нова линија на конфликт. Безбедноста наспрема слободата, поттикнувачите на иновациите воодушевени од развојот наспрема тврдоглавите протекционистички сили, оптимистите за напредокот наспроти песимистите за културата – ваквите поделености во ориентациите одамна ѝ се познати на политичката арена. Со „big data“, овие конфликти повторно доаѓаат до израз. Оксфордскиот професор Виктор Мајер-Шенбергер нагласува дека подеталното и поопсежното управување со податоците би ни го направило животот поздрав, посилен и посочијален. Наспроти тоа, Франк Ширмахер, повикувајќи се на Платон, предупредува дека не треба да се има преголема верба во техниката. Таа најпосле ќе ни ги ослаби нашите сопствени способности.

На тој начин, поаѓајќи од политичката теорија, преку политичката економија, до анализата на политиката, се добиваат разновидни интереси за сознание во однос на прашањето: Дали овие нови можности на анализа на податоците ни го подобруваат животот или претставуваат закана за нашата политичка заедница и нашиот економски поредок? Дигитализацијата едноставно не паѓа од небо. Таа е резултат од заемни интереси, процеси на одлучување и рамковни околности. Самата техника најпосле нема волја (Бунц, 2012:63 след.). Следствено на тоа, денес е сосем отворено прашањето како дигитализацијата ќе влијае конкретно врз нашето секојдневие, но и врз нашата политичка заедница и врз политичките одлуки. Затоа, една голема одговорност на политиката и науката се состои во нејзино посилно рефлектирање отколку досега во Европа и во Германија, за да се развијат доброобмислени стратегии и со тоа да се насочи нивниот тек. Ниту слепата верба во техниката, ниту одбивањето на иновацијата долгорочно ќе го дадат задоволителниот одговор. Европа мора да излезе од својата повлеченост и конечно да спречи за идните основни прашања на дигиталниот свет да мора да се одлучува единствено во САД, Кина и евентуално во уште некои новоиндустријализирани земји, како Индија и Бразил. За тоа е потребно интердисциплинарно напрегнување на силите, при што политичките науки мораат да ја преземат водечката улога. Досега, во континентална Европа сè уште не постои ниту научна ниту политички меѓународно видлива експертска комисија на интернет, која ќе ги промисли економските и правните начини на ефикасност на дигитализацијата и како реакција на тоа ќе развие детални препораки за дејствување.

Но „big data“, како поле за истражување за политичките науки, ја надминува класичната анализа на политиката. Прибирањето огромни количества податоци во себе содржи и значителен потенцијал за промена на политичките процеси. Така, модерната држава од своето настанување се интересира за податоците на граѓаните. Тие се нејзината алатка за препознавање на политичките задачи и отстранување на евентуалните неправилности. Па статистичките служби во XIX век не беа основани поради некоја друга причина (Насехи, 2014). Меѓутоа, додека востановената статистика го имаше на увид просекот, кај „big data“ тоа е поинаку: во фокусот на набљудувањето се наоѓаат токму девијациите, особеностите и одделните аспекти, и тоа речиси во едно „e“-време. Сивите засенчувања побрзо и подетално се гледаат. Населението може уште попрецизно да се подели на подгрупи и уште поточно да се поврзе со политичките ставови. Па така, за повторниот избор на Барак Обама, ваквата способност за евалуација на податоците беше поодлучувачка отколку неговата харизма или неговиот талент за комуникација. Аналитичарите на податоци во тимот на Обама со помош на алгоритми развија „волшебни формули“, избирачите ги идентификуваа со теми и истовремено индивидуално ги вклучија во кампањата во зависност од нивните можности (Ајсенберг, 2012). Па така, студентите канеа потенцијални сојузници на едукативни теми во своите сопствени станови, во кои живееја со други студенти, и ги врбуваа за повторен избор на американскиот претседател. Со тоа, тимот на Обама неверојатно

брзо и мошне економично формира една дотогаш непозната дигитална политичка масовна организација. Таа се темелеше, пред сè, на големиот број „Linkags“ меѓу оние кои се идентификуваа со партијата, променливите гласачи и мултипликаторите и воглавно беше управувана од врвот-надолу (*top-down*). Општествените организации кои постоеја претходно – како на пример синдикатите – се најдоа на втор план. Најпосле, ваквите групи за поддршка со својата нова масовна организација можеа да ги идентификуваат, тематски да им се обраќаат на групи избирачи и брзо да реагираат на политичките дебати.

СТАКЛЕНА ТОПКА ЗА КОМПЛИЦИРАНИТЕ ОДЛУКИ

Ваквата промена, меѓутоа, не влијае само врз организациите и нивната интеракција, туку и врз самиот процес на формирање на политичка волја. Функциите на филтер на големите организации, но и на новинарите, губат значење. Но дали процесот на формирање на политичката волја навистина добива на одговорност и значење со директната, нефилтрирана комуникација меѓу политиката и граѓаните? Најпрвин да, бидејќи подобро ги препознава сивите тонови на мнението на граѓаните. Црно-белите одговори се поретки. Изјавите, сепак, не се подоверливи. Директната размена на податоците не проследува ниту лично ниту промислено. Попрво се состои од корелации на најразлични начини на дејствување и изразување на мислењето. Тие се кумулираат и од нив се филтрира она што е вредно да се знае. Аналитичарите на податоци со тоа добиваат добар преглед за состојбата на дебатите, но не и за нивниот исход или нивната смисла. Истото важи и за дејствувањето на владата, која применува такви општествени „машини за сецирање“. Точно дека детално ги покажува расположенијата, но не дава никакви политички одговори. Политиката водена според моменталното расположение не станува поуспешна со ваквата постапка.

Меѓутоа, политичките одлуки со помош на „big data“ можат да се донесат со поголема евиденција и на тој начин да се проследат со помали несигурности. Иако ова сè уште е само обичен сон за иднината, физичарот и социолог Дирк Хелбинг предложи еден компјутерски систем во вредност од една милијарда евра, кој треба да ѝ служи на политиката како стаклена топка за комплицираните одлуки. Со овој систем би се разгледале можните мерки при еврокризата за одделни области на финансиските пазари, а истовремено би можеле да се одредат и нивните влијанија врз сите полиња на политиката (Вајнбергер, 2013: 220). Одлуката кои ефекти ќе се прифатат, кои решенија ќе бидат пожелни и на кои пресметки ќе им се верува, и понатаму, најпосле мора да ја донесе политиката.

ДЕЛ ОД „НАУЧНИОТ СИНЦИР НА ИСХРАНА“

Истражувањето на ова широко поле на влијанија на „big data“ врз Politis, Policy, Polity (односно влијанието врз процесуалното, содржинското и

институционалното ниво на политиката) за политичките науки ќе претставува привлечна и амбициозна задача. Но иако ни од далеку не се испитани новите предмети на истражување, „big data“ ќе ги променат политичките науки: Зголемените способности на анализата на податоци на политичките науки ќе им дадат шанса поинаку да им пристапат на етаблираните разјаснувања на проблемите и да обработат нови прашања, кои досега едвај можеа да се одговорат. За таа цел, политичките науки ќе мораат да се ориентираат интердисциплинарно: Одделни области од нивната дисциплина посилно отколку досега ќе мора да се вклучат во еден нов, интердисциплинарен „научен синџир на исхрана“ меѓу интердисциплинарното методолошко истражување и нивната стручна примена. Па така, за детална евалуација на новите количества податоци, политиколозите поврзани со темелен методолошки институт заедно со аналитичарите на податоци од информатиката, економската психологија и социологијата би можеле да развијат поточни, а со тоа позначајни модели за истражување на изборите.

Слично како физиката во 70-тите и 80-тите години од минатиот век, така и политичките науки, не само што во своите дисциплини ќе мораат да ги вклопат новите методи на анализата на податоци, ами исто така – аналогно со развојот на теоријата на струните за најмалите објекти на еднодимензионално ширење, наместо моделот на елементарни честички – ќе мора почесто отколку досега да постапуваат индуктивно. Во физиката, таканаречените Нобелови награди за случајности на големите тимови експерти веќе ги заменија „Ајнштајните“, од кои секој думажќи за себе, во својата работна соба, постигнуваа врвни учиноци. За разлика од тоа, политичките науки сè уште ги познаваат само своите „Ајнштајни“: Методолошката зграда на политичките науки често сè уште се гради врз хипотези, кои најпрвин настануваат од внатрешното око на набљудувачот, а потоа се отфрлаат или се потврдуваат со помош на собраните емпириски факти. Ова ќе се промени со „big data“: Уште пред да отпочнат теоретските размислувања, политикологот поседува неверојатен број факти, кои неретко континуирано се актуализираат. Со тоа, на преден план стапуваат корелациите, кои посилно ќе ги одредат истражувачките прашања. Индуктивната постапка, сепак, не претпоставува поле ослободено од теорија. Од една страна, бидејќи истражувачите се интересираат токму за корелации кои отстапуваат и кои не можат да ги објаснат точно со нивните досегашни теории. Од друга страна, и понатаму ќе сакаат да го објаснуваат, а не да го документираат политичкиот свет. Податоците, *per se*, сè уште не се информација. Тие покажуваат факти, но не објаснуваат како дошло до нив. Политичките науки никогаш нема да можат само да покажат дека нешто се случува, туку мораат да се посветат и на прашањето зошто се случува тоа. Затоа, политичките науки ќе ги прошират своите методолошки алатки, а со тоа и малку ќе ја променат научната постапка. „Big data“ не сакаат да предизвикаат целосен пресврт во политичките науки; сепак „big data“ на основа на нивната неверојатно проширената способност за доаѓање до сознание и зголемената

релевантност, веќе за неколку години ќе станат траен составен дел од политичките науки. Наскоро ќе настапи големиот апетит за нив.

Првпат објавено на германски јазик во „Die Politische Meinung“ Nr. 526 , Mai/ Juni 2014, 59. Jahrgang, ISSN 0032-3446

Користена литература:

- Anderson, Chris: „Das Ende der Theorie. Die Datenschwemme macht wissenschaftliche Methoden obsolet“, in: Geiselberger, Heinrich/Moorstedt, Tobias (Hrsg.): Big data. Das neue Versprechen der Allwissenheit, Berlin 2013, Seite 124–130.
- Bunz, Mercedes: Die stille Revolution. Wie Algorithmen Wissen, Arbeit, Öffentlichkeit und Politik verändern, ohne dabei viel Lärm zu machen, Berlin 2012.
- Gantz, John/Reinsel, David: The digital universe in 2020: Big data, bigger digital shadows, and biggest growth in far east, Framingham 2012 (<http://idccdocserv.com/1414>).
- Gonzalez-Bailon, Sandra: Social Science in the era of big data. Working paper Oxford Internet Institute, Oxford 2014.
- Lauer, Gerhard: „Die digitale Vermessung der Kultur. Geisteswissenschaften als Digital Humanities“, in: Geiselberger, Heinrich/Moorstedt, Tobias (Hrsg.): Big data. Das neue Versprechen der Allwissenheit, Berlin 2013, Seite 99–116.
- Mayer-Schönberger, Viktor/Cukier, Kenneth: Big Data. A revolution that will transform how we live, work and think, London 2013.
- Morozov, Evgeny: To save everything, click here: the folly of technological solutionism, New York 2013.
- Moorstedt, Tobias: „WWissenschaft. Ein Gespräch mit Cameron Marlow, dem Haussoziologen von Facebook“, in: Geiselberger, Heinrich/Moorstedt, Tobias (Hrsg.): Big data. Das neue Versprechen der Allwissenheit, Berlin 2013, Seite 90–98.
- Moorstedt, Tobias: „Obamas Datenakrobaten“, in: Geiselberger, Heinrich/Moorstedt, Tobias (Hrsg.): Big Data. Das neue Versprechen der Allwissenheit, Berlin 2013, Seite 35–54.
- Nassehi, Armin: „Wer hat die privaten Daten verraten?“, in: Frankfurter Allgemeine Zeitung vom 24.04.2014.
- Issenberg, Sasha: The victory lab. The secret science of winning campaigns, New York 2012.
- Pschera, Alexander: „Big data und das Eliteloch“, in: Blog „Angewandte Netzpolitik“ vom 12.03.2014. <https://www.bpb.de/dialog/netzdebatte/180413/big-data-und-das-eliteloch>.
- Rabuza, Florian: „Was kann die Sozialwissenschaft von Big Data lernen?“, in: Blog „Aus der Wissenschaft für die Politik“ vom 09.04.2014. <http://blogs.uni-due.de/wissenschaft-politik/2014/04/09/was-kann-die-sozialwissenschaft-von-big-data-lernen/>.
- Schirrmacher, Frank: Payback. Warum wir im Informationszeitalter gezwungen sind zu tun, was wir nicht wollen, und wie wir die Kontrolle über unser Denken zurückgewinnen, München 2009.

Shaw, Jonathan: „Why ‚Big Data‘ is a big deal“, in: Harvard Magazine, März/April 2014, Seite 30–75.

Weinberger, David: „Die digitale Glaskugel“, in: Geiselberger, Heinrich/Moorstedt, Tobias (Hrsg.): Big Data. Das neue Versprechen der Allwissenheit, Berlin 2013, Seite 219–237.

West, Darrell M.: The next wave. Using digital technology to further social and political innovation, Washington 2011

ABSTRACT

The last two years have been marked by a new slogan: Big Data. That means that an increasing quantity of information becomes more readily available; they come from ever more diverse sources and appear in various formats. Political science has still not developed a real appetite for them. Not yet.

The research of this broad field of influence of Big Data on politics, policy, polity — that is, the influence on the process, the content and the institutional level of politics — will be an appealing and ambitious task for political science. However, even though the new research subjects have hardly been examined, Big Data will change political science. The increased abilities for data analysis will offer political science the opportunity to approach the established clarifications of problems differently and to cover new questions, which heretofore could barely be answered.

Прегледна научна статија
УДК: 342.727:316.774]:[34:17

▶ СЛОБОДАТА НА ГОВОРОТ, МЕДИУМСКОТО ИЗРАЗУВАЊЕ И ПРАВНИТЕ НОРМИ

автор: Дејан Донеv

ВОВЕД

Меѓу мноштвото домени на човековата активност, кои се исплетени со етички прашања, во современото општество, медиумите, новинарството и информирањето заземаат првостепено значење.¹ Уште повеќе, тие имаат незаменлива улога како еден од факторите што го овозможуваат, воопшто, функционирањето на модерното демократско и плуралистичко општество. Затоа е неодминлива расправата за моралноста на медиумската и новинарската практика и теорија. Таа со себе повлекува голем степен на одговорност, пред сè, поради фактот што новинарството секогаш одново и одново доаѓа во служба на различни интереси, а заедно со формалните и содржинските квалитети на медиумската понуда, тоа е еден од најважните критериуми за оцена. Токму затоа се наметнува потребата од примена на судот на разумот и моралните процени на ова подрачје. Во спротивно, медиумите без морал ќе станат собиралиште на подли страсти, слика на општествениот хаос во кој се прекинува континуитетот и се дестабилизира системот на општествени норми, а со тоа и самото модерно општество.

КОНЦЕПТОТ НА МОРАЛНА ЈАВНОСТ, КЛУЧНА АЛКА ЗА СЛОБОДАТА НА ИЗРАЗУВАЊЕ

Плуралноста на изразувањето ја донесе и потребата поединецот сам да мора да започне да се ориентира во животната активност, но и одговорноста за дејствувањето и последиците

¹ Според „количината на време кое современиот човек им го посветува, масовните медиуми се наоѓаат на третото место, веднаш зад работата и спиењето“ (Danijel Kornj, *Etika informisanja*, Clio, Beograd, 1999, str.7).

од неа. Излегувањето од затворениот феудален свет ја донесе и потребата за информации. Од друга страна, модерната слобода ја донесе и атомизацијата на луѓето, како и потребата за наоѓање нови фактори на општествена интеграција на луѓето. Најзначајниот од нив е јавноста!

Се работи за модерен феномен, кој е настанат во процесот на воспоставување на модерното граѓанско општество и втемелувањето на принципите на политичка демократија, затоа што во современите демократски општества, таа игра голема улога, бидејќи во неа се формираат и се одржуваат општите вредносни системи на општеството, владејачките погледи на светот, политичката волја на граѓаните, како и мислењето на луѓето за најразлични актуелни настани и феномени. Тоа значи дека, во принцип, јавноста го конституира комуникацискиот, социјалниот, политичкиот и општиот вредносен простор, кој е нужен за индивидуална животна ориентација на луѓето, како и за колективно обликување на општествената и политичката волја. Тоа говори дека во темелите на современата идеја на јавноста, се наоѓа и општата вредносна ориентираност за слободно одлучување на поединецот – нема јавност без морално втемелување.

Но, како што на јавноста ѝ е потребна морална димензија, така и на моралот му е потребна јавна димензија. Модерното право на човекот да биде признат во своето право за внатрешно морално уверување, има смисла, само доколку поединецот ја гарантира содржината на своите морални уверувања во јавната комуникација со другите луѓе. Токму затоа, јавноста е основа за моралната заедница меѓу луѓето. Во принцип, секому му е признато правото на морално уверување, но самата содржина на тие уверувања никому однапред не му е признаена. Секој поединец е принуден своето мислење и уверувања да ги изнесе во јавност, па така, моралните уверувања на луѓето се спротивставуваат, се судираат и посредуваат, а оттука настануваат општите морални уверувања на една заедница.

Со прераснувањето на индивидуалните во општи уверувања, моралната јавност стекнува можност да просудува за целината на општествениот живот на луѓето. Со таква можност, моралната јавност себеси си дава право да резонира и да суди за сите општествени феномени; потоа, право да се смета за важен учесник во процесот на изнаоѓање најдобри решенија во интерес на општото добро, како и право сопствените уверувања да ги преведува во акти на колективно обликување на волјата на членовите на општеството. Со еден збор, моралната јавност се смета за повикана да просудува за она што, како и зошто, на секое јавно дејствување во општеството, да биде чуварка на моралните вредности на општеството.

ПЛУРАЛИЗМОТ ВО МЕДИУМСКОТО ИЗРАЗУВАЊЕ И ПРАВНИТЕ НОРМИ

Слабо формираната работна ситуација и недиференцираната структура на медиумот и на новинарската професија им овозможува на медиумските

работници и на новинарите поголема слобода и креативност. Но, оваа привилегија тие би требало да ја оправдаат со повисок степен на квалитетна култура во својата професија, во која една разработена медиумска етика би имала средишно место, продлабочена и термилошки и предметно разграничена од новинарската етика, како и од етиката на публиката, но и со една добро воспоставена правна рамка и доследно почитување на законите во медиумската сфера.

Едновремено, како нужност се наметнува и итното разрешување на, се чини, најгорливиот проблем во новинарската и медиумската реалност. Тоа е прашањето за слободата на новинарското/медиумското изразување, особено нејзиното испреплетување, во толкувањето, со правото, во услови кога сè повеќе се обидува да доминира мислењето дека етиката на медиумите, како облик на морално-етичка регулација на однесувањето на масовните медиуми, е неделотворна во својата основа.² Па затоа и се поставува прашањето за тоа како да се спречат, да се натераат медиумите да не го работат сето она што ќе им падне на памет, т.е. да се однесуваат етички, одговорно.

Одговорот на поставеното прашање е двосмислен. Имајќи ја на ум либералната теорија за општествената одговорност – која го потенцира местото и значењето на слободата на печатот како место каде што се вкрстуваат слободата на изразувањето и слободата на претприемништвото, и уште повеќе, дека истата слобода на печат е конципирана во интерес на граѓанинот, иако во суштина му припаѓа на печатот како институција и на медиумите како организација – контролата, спречувањето, присилувањето на медиумите би значеле облик на интервенција на државата и редуцирање на плурализмот на мислењето и изразувањето. Тогаш како да се регулира таа слобода, а притоа да не биде загрошена?

Во насока на изнаоѓање одговор на ова прашање, критичарите на етиката на медиумите се склони кон тезата дека медиумско-етичките норми треба да се заменат со правни норми, како главен облик за регулација на однесувањето на актерите во медиумите. Станува збор за правните норми и прописи кои важат за медиумите, т.е. се однесуваат на медиумските куќи, новинарите и на сите оние што учествуваат во работата на масовните медиуми, со посебен акцент на два домена: почитувањето на правото на човекот и регулирањето на радиодифузијата.

Меѓутоа, ваквата супституција почива на нејасниот однос меѓу правната и етичката регулација на човековото дејствување, значи меѓу медиумското право³ и етиката на медиумите. Начелно, овој однос можно е да се разбере од општите разлики на правните и моралните норми коишто можат да се применат

² односно дека таа има само функција да ја смири јавноста и да ја одврати политичка власт од нејзината интервенција со тоа што ќе прокламира одреден тип на саморегулација во рамките на професијата. (Дејан Донеv, *Етика во новинарството*, УКИМ, Скопје, 2011, стр. 182)

³ Имено, во медиумското право, во најширока смисла на зборот, спаѓаат сите правни прописи кои важат за масовните медиуми и тоа опфаќа бројни правни подрачја. Во потесна смисла на зборот, медиумското право ги опфаќа само нормите, специфични за масовните медиуми.

на медиумското право и етиката на медиумите. Имено, во модерните уставни на различни земји, медиумското право се изведува од генералниот став: „Секој има право своето мислење да го изрази во зборови, писмо и слика. Има право да го шири и преку достапни извори непречено да го дистрибуира. Слободата на печатот и слободата на известувањето по пат на радио, телевизија и филм се заштитени. Цензура не постои“⁴. Ова право има свое ограничување само во прописите на општите закони, законските одредувања за заштита на младите и во правото на личната чест⁵.

Оттука, основната уставно-правна положба на масовните медиуми, значи се изведува од начелата на слобода на мислењето и изразувањето, како услов за постоење на слободниот демократски поредок во општеството. Во оваа смисла, слободата на изразувањето е суштински темел на демократското општество, затоа што извршува една одредена политичка функција, која претпоставува простор наменет за политичка расправа: „јавен простор сфатен како симболично место на кое се разработуваат колективните норми и се втемелува нивниот легитимитет“⁶. Значи, улогата и етиката одговорност на медиумите се состои во поттикнувањето јавна дискусија и во артикулирањето на јавното мнение, при што во спроведувањето на слободата на изразувањето, тие се подложни на надворешниот принцип на стапување на сцена на политичката слобода на изразување на граѓаните.

Во вакви услови, медиумите треба да бидат орган на контрола и критика на политичките, економските и културните настани. „Нивната суштинска и првична функција, како независен фактор на институционализирана слобода, е да ја контролираат државната власт и да создаваат противтежа со помош на принципот *checks and balances*, па затоа и ги сметаат за „кучиња-чувари“, чија задача е да ги предупредуваат граѓаните секогаш кога ќе се појави злоупотреба на власта“⁷.

Но, како оние кои „располагаат со слободата на печатот“ – сега им се додава и должноста и одговорноста да бидат, не само претставници на граѓаните пред власта, туку и константно да водат грижа да ги отвораат медиумите за слободно политичко изразување на членовите на заедницата. Значи, одговорноста на медиумите не се ограничува само на улогата на противтежа на моќта на државата, согласно либералната традиција, туку таа поприма и една институционална димензија и наметнува јавни обврски, согласно теоријата за заедништво. Таа функција на служење на заедницата ги задржува наследствата на претходно споменатиот либерализам, но со појавата на приватните медиуми, создава и пат за вистинско учество на граѓаните во слободата на политичкото изразување. Попрецизно, јавната задача на масовните медиуми – која се состои

⁴ Устав на Р. Германија чл. 5, став 1.

⁵ Во изворите на медиумското право спаѓаат и соодветни меѓународни декларации: Европската конвенција за човековите права (член 10; член 25), Универзалната декларација за заштита на човековите права (член 19) и Повелбата за основните права на Европската Унија од 2000 година (член 11).

⁶ Danijel Korni, *op. cit.*, str. 122.

⁷ Дејан Донеv, *Етика во новинарството*, УКИМ, Скопје, 2011, стр. 184.

во исполнување специфични функции и интереси на развиениот публицитет којшто им е потребен на поединците и на демократијата, т.е. задача што произлегува од ставот за општото добро, што значи дека грижата за општото добро не ѝ припаѓа само на државата, туку и на активното граѓанство – тие ја извршуваат на три начина, и тоа преку поттикнување јавна комуникација; потоа овозможување на процес за обликување на мислењето, како и воспоставување пазар на мислење, со што медиумите даваат прилог и кон образованието во најширока смисла, за на реципиентите да им се олесни сопственото слободно образование на мислење и развивање на личноста на поединецот.

Ваквата привилегирана положба на медиумите, како што претходно, погоре е споменато, почива на нивната специфична уставна заштита. Законите го гарантираат *правото на заштита на медиумите од притисок на државата*, што значи дека интервенција од страна на државата во содржината на слободата на медиумската работа, е забранета со закони, како и *државното гарантирање за непречено одвивање и реализација на новинарството како професија*, што би значело дека на државата ѝ се допушта да интервенира во однос на заштитата од злоупотреба на слободата на печатот, усвојувањето закони против концентрирањето и монополите, како и обврзното регулирање на доменот на електронските медиуми, но не и мешање во сето она што би можело да се однесува на содржината на слободата на медиумите, т.е. на самите информации и мислења⁸.

Во оваа смисла, кога се работи за медиумското право, државата како *субјект на нормата*, ги поставува нормите на медиумското право и ја санкционира нивната повреда. *Предмет на нормата* може да биде одреден круг на односи во масовните медиуми. *Начинот на нормирање* е заштитен со државна присила и санкција и подразбира обврзност на извршување. Од друга страна пак, во етиката на медиумите, *субјектот на нормата* опфаќа голем број можни морално-етички актери. Најизворен, основен субјект на моралната норма во масовните медиуми е дејствената поединечна личност. Секој дејственик во масовните медиуми е морален субјект, како носител на личната морална одговорност за сопственото дејствување. Новинарите, уредниците, редакциските соработници, издавачите и сопствениците на масовните медиуми, најпрво сами го нормираат сопственото однесување според сопствената совест. Понатаму, изведен субјект на моралната норма се и медиумско-новинарските еснафски организации, т.е. професионалните здруженија. Во своите професионални, „сталешки“ етики, тие поставуваат соодветни етички кодекси на професијата, чија смисла е професионално-етичка самоконтрола во структурата. Исто така, етиката на системот или институцијата претставува интерно морално нормирање на однесувањето во медиумските претпријатија. На пример, големите светски весници и медиумски куќи имаат свои интерни етички кодекси за однесувањето на новинарите, за редакцијата, за уредниците... На крајот, етика на публиката

⁸ David Kelly and Roger Donway, "Liberalism and free speech", in *Democracy and the Mass Media*, Judith Lichtenberg (ed.), Cambridge University Press, Cambridge, 1990, p.p. 66-101.

подразбира дека секој корисник, т.е. реципиент на масовните медиуми, е исто така и морален субјект.⁹ На основа на судот на сопствената совест, тој има право на реакција за морално проблематичните содржини во масовните медиуми.

Во етиката на медиумите, предмет на моралната норма, во начело, можат да бидат голем број директни или индиректни дејствени односи кои произлегуваат од основните функции на медиумите (информирање, образование, социјализација, интеграција и барање заеднички цели, корелација или формирање на мислењето, контрола и критика). Со предметот на моралното нормирање, можно е да се опфатат повеќе дејствени нивоа на масовните медиуми, почнувајќи од основното медиумско-етичко ниво на поставување на основните принципи на работењето на медиумите (принцип на слобода, одговорност, вистина...); па понатаму медиумско-политичко ниво (слобода на информирање, право на скратување на вестите...); па организациско ниво (етичка профилација на медиумот); како и професионално ниво (етика на институцијата); но и персонално ниво (индивидуална етика на одговорност на новинарот, етика на публиката).

Што се однесува до начинот на нормирањето, во етиката на медиумите тој почива на индивидуалната совест или на неформалниот морален авторитет (јавното мнение, професионалните здруженија или медиумското претпријатие) и претставува засновање, формулирање на моралните правила на одговорно дејствување во продукцијата, дистрибуцијата и рецепцијата на медиумот.

НАМЕСТО ЗАКЛУЧОК... ЗА СЛОБОДАТА НА ИЗРАЗУВАЊЕ И/ИЛИ ДЕМОКРАТИЈАТА

Денес владее уверувањето дека моралната и политичката јавност се конститутивен услов за модерна демократија. Само таму каде што постои јавност, може да постои и демократска супстанција на едно општество. Во онаа мера во која медиумите на комуникација ја градат јавноста, толку е можно општо обликување на мислењето и уверувањето на луѓето и нивното демократско учество во општествените процеси. Само демократското уредување на општеството овозможува слободно изразување на мислењето на јавноста. Колку покомплексен е некој политички систем, толку е попотребна функционална јавност.

Но сепак, Хегел покажа дека јавноста може да биде и противречен поим. Од една страна, јавноста извира од субјективното право на слобода на поединецот во општеството да ги изразува сопствените судови, мненија и совети за општите работи. Од друга страна, јавното мнение почива на „мешање на важното со неважното“. Затоа, таа може да има заблуди и погрешни мислења. Јавното

⁹ Deni Elliott, "Foundations for news media responsibility", in *Responsible Journalism*, Deni Elliott (ed.), Second edition, Sage, Beverly Hills CA., 1988, p.p. 40.

мнение ја соединува во себе вистината и „бесконечната заблуда“, така што неговата сериозност не е ништо сериозно.

Сепак, Хегеловата пофалба и критика на јавноста, ниту до ден-денешен, нема изгубено од својата сила. Напротив, таа добиваше сè повеќе на уверливост, особено со прогресот во сфаќањата за бескрајните можности за контрола и манипулација на јавноста, затоа што противречноста на современото поимање на јавноста е содржана во фактот дека нејзината критичка функција се претвора во манипулативна: наместо јавноста да стане граница на силата, таа претставува нејзин полигон! Имено, напоредно со техничко-технолошкиот развој на средствата за масовно комуницирање, т.е. со можностите за енормен развој на масовните комуникации и масовните медиуми во 20., и особено 21. век, јавноста станува она поле на општественост во кое на најеклатантен начин се манифестираат односите на општествената моќ. Современите истражувања на природата и обликот на влијание на масовните медиуми на духот на времето, особено на промените во ставовите на јавноста, ги опишуваат тие влијанија со сликата на т.н. „спирала на молчење“ и т.н. „ефект на воз“. Затоа, контролата на институциите на јавноста, а особено контрола на масовните медиуми, е најважното средство за општествена доминација, затоа што тоа ја обезбедува можноста за управување, структурирање и контролирање на јавното мнение. А тоа, се чини дека е „најголем грев“ во демократијата!

Библиографија:

- Bauman, Zygmunt. *Postmodern Ethics*. Oxford & Cambridge: Blackwell, 1993.
- Донев, Дејан (2011). *Етика во новинарството*. Скопје: УКИМ.
- Elliott, Deni (1988). "Foundations for news media responsibility", in *Responsible Journalism*, Deni Elliott (ed.). Second edition. Beverly Hills CA.: Sage.
- Golubović, Zagorka (2006). *Pouke i dileme minulog veka*. Beograd: Filip Višnjić.
- Jonas, Hans. *Princip odgovornosti*. Sarajevo: Veselin Masleša, 1990. Korni, Danijel (1999). *Etika informisanja*. Beograd: Clio.
- Kelly, David & Roger Donway (1990). "Liberalism and free speech", in *Democracy and the Mass Media*, Judith Lichtenberg (ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Лаш, Кристофер (1996). *Побуна елите и издаја демократије*. Нови Сад: Светови.
- Сеген, Филип (1997). *Есеј за кризата*. Скопје: Култура.

ABSTRACT:

Today, the question as to how to prevent the media from doing whatever they see fit is often raised. The answer is ambiguous. Bearing in mind the liberal theory of social responsibility, which emphasizes the place and importance of freedom of the press as a place where the freedom of expression and the freedom of entrepreneurship intersect, and further, that freedom of the press is outlined in the interest of the citizens, although it essentially belongs to the press as an institution and as a media organization – media control would mean a form of state intervention and reducing pluralism of opinion.

Then, how is this intervention to be achieved without endangering the freedom of information? The answer to this question is the main focus of the author, i.e. it is the subject of research in this text.

Прегледна научна статија
УДК: 342.727:004.738.5(497.7)

▶ **НОВИТЕ МЕДИУМИ И ДЕМОКРАТИЈАТА: УЛОГАТА НА ИНТЕРНЕТОТ И НОВИТЕ МЕДИУМИ КОН СЛОБОДАТА НА ИЗРАЗУВАЊЕТО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**

—
автор: Нино Домазетовиќ

ВОВЕД

Една од темите за кои сè уште постои дебата, а се однесува на новите медиуми, се води околу тоа што е „новото“ што ги прави новите медиуми, нови? Сколари (Scolari) укажува дека меѓу дел од авторите постои консензус дека „новото“ кај овие медиуми е тоа што како такви, тие претходно не постоеле (Scolari, 2009). Всушност, се потенцира дека станува збор за нова форма или вид на медиуми кои настануваат со еволуирањето на старите или со појавата на сосема нови. Во излагањата на Гителман (Gitelman), Пингри (Pingree) и Циелински (Zielinski) јасно се подвлекува дека сите медиуми некогаш биле нови (Gitelman, 2006; Gitelman and Pingree, 2003; Zielinski, 2006). Радиото своевременно беше нов медиум, но технолошкиот развој доведе до откривањето на телевизорот и така, телевизијата стана новиот медиум. Впрочем, не може да не се забележи улогата и влијанието на технологијата врз начинот на кој медиумите функционираат и се развиваат. Во контекст на примерот, токму усовршувањето на технологијата на печатарските преси придонесе за масовноста на првите печатени медиуми.

ВЛИЈАНИЕТО НА ТЕХНОЛОГИЈАТА ВРЗ РАЗВОЈОТ НА НОВИТЕ МЕДИУМИ

Кога се зборува за новите медиуми денес, за нивната улога и значење, истовремено имајќи го предвид влијанието што развојот на технологијата го има врз развојот на медиумите, се наметнува потребата да се одговори на прашањето: Која е последната технолошка револуција и како влијаеше врз развојот на медиумите? Изминатите неколку децении сведочат за фокусот кој е ставен кон истражувањето и развојот на нови технологии. Иако причините за ваквите тенденции се од друга природа, ефектите што тие ги предизвикуваат не треба да се игнорираат. Не би било сосема погрешно да се каже дека светот во овој период како воопшто да не излегол од една „технолошка револуција која не престанува, туку постојано се проширува и усовршува“. Периодот за кој станува збор беше одбележан со неколку клучни настани. Се појави интернетот и брзо беше комерцијализиран. Големи достигнувања беа остварени на полето на компјутерските чипови и компјутерските системи, а подоцна се појавија и персоналните компјутери. Чиповите станаа микрочипови, а персоналните компјутери станаа преносливи. Денес веќе зборуваме за мобилни и паметни уреди. Развојот на комуникациските, односно мобилните мрежи ги спои сите овие технологии во една глобална мрежа на поврзаност и меѓузависност.

МЕДИУМСКА КОНВЕРГЕНЦИЈА И НОВИ МЕДИУМИ ВО МАКЕДОНИЈА

Употребата на терминот „технологија“, во контекст на овој текст, воглавно се однесува на нејзината функција како инфраструктура преку која се овозможува пристап, манипулирање и дистрибуирање на информациите, кои претставуваат сè она што може да биде дигитализирано (Shapiro, Varian, 1999). Технолошката конвергенција доведува до проширување на употребата на технологиите за различни цели и задачи, со што влијае и врз медиумската конвергенција. Флу (Flew) ја објаснува медиумската конвергенција како феномен на интерконекција на информациски и комуникациски технологии, компјутерски мрежи и медиумски содржини (Flew, 2014). Интерконекцијата што најчесто се остварува преку интернет ја одразува важноста на оваа мрежа за новите медиуми, која лежи во нејзиниот капацитет да се добијат информации веднаш (Shapiro, Varian, 1999). Толкувањето на Џенкинс (Jenkins) на медиумската конвергенција укажува на уште две важни карактеристики. Прво, тој потенцира дека медиумската конвергенција подразбира проток на содржини, т.е. информации меѓу повеќе медиумски платформи и второ, укажува на миграциското однесување на публиката (Jenkins, 2006). Всушност, миграциското однесување на публиката е специфичност на медиумската конвергенција, што се должи, пред сè, на зголеменото користење на електронски уреди за лична употреба кои се повеќенаменски и извршуваат разновидни функции, како и поради брзината со која се остварува поврзаноста. Така, во потрага по квалитетни содржини за задоволување на потребите на публиката, следната најдобра содржина е само еден клик подалеку (one click away).

Новите медиуми во Македонија, со оглед на нивото на технолошката и медиумската конвергенција, а во контекст на претходните излагања, може да се опишат како: (1) медиуми кои се достапни преку интернет и мобилни мрежи; (2) до кои може да се пристапи од различни уреди; (3) чии содржини се комбинација од различни формати (текст, слика, аудио, видео); и (4) пристапот до нив е најчесто бесплатен (постојат мал број исклучоци). Во рамките на овие карактеристики спаѓаат интернет-порталите (информативни, забавни и специјализирани), интернет-изданијата на дневните весници, телевизиите и радиостаниците, блогите, агрегаторите на вести, како и социјалните мрежи како глобален феномен присутен и кај нас.

НОВИТЕ МАСОВНИ МЕДИУМИ

За да се сфати улогата на новите медиуми за информирање на јавноста и проширување на слободата на говорот во Македонија, може да се говори од два аспекта. Првиот, квалитативен аспект е тоа што новите медиуми, во последните неколку години, кај публиката добиваат репутација на сигурен и релевантен извор на информации. За многумина, тие претставуваат главен извор за информирање, а тоа особено се забележува кај помладата публика. Репутацијата на релевантност и влијателност која ја имаат новите медиуми се покажува и преку тоа што во неколку случаи биле искористени како извор на информации за изданијата на традиционалните медиуми. Еден таков пример е текстот со наслов „Ексклузивно, пријателот на Британецот: На Џефри му се тресеа рацете, не сакаше да оди на лекар“¹ објавен на интернет-порталот Телеграф.мк, кој потоа беше цитиран како извор во прилог на вестите на Канал 5 телевизија и во онлајн-изданието на тиражниот британски весник The Sun. Втората, квантитативна димензија, се однесува на потенцијалот на новите медиуми како средство за масовно информирање искажан преку бројот на нови медиуми, кој постојано се зголемува, и нивната можност да допрат до огромна публика.

Иако сме сведоци дека постои тенденција на зголемување на новите медиуми во Македонија, пред сè на интернет-порталите, за жал, не постојат пишани податоци за тоа. Сепак, како поткрепа за тенденцијата на зголемување може да послужи податокот² добиен од првиот агрегатор на вести во Македонија, Тајм.мк (Time.mk), кој започнува со работа на 1 јули 2008 година, и во првата година од работењето агрегира вести од 30 до 40 извори. Денес бројот на извори изнесува 165 интернет-портали од Македонија. Оттука, барем индиректно, може да се укаже на фактот дека зголемувањето на бројот на интернет-порталите во Македонија е реалност, а не мит. Меѓутоа, за навистина да се разбере големиот потенцијал и влијанието што го имаат новите медиуми, треба да се погледне бројноста на публиката што тие ја привлекуваат. Според

¹ Текстот е објавен на 10.10.2014 на Телеграф.мк, автор е Ивана Костовска.

² Благодарност до Time.mk за соработката и информациите.

истражувањето на Гемиус (gemiusAudience), во кое учествуваат значителен дел³ од интернет-порталите во Македонија, во месец февруари 2015 година, првите пет најчитани информативни и забавни интернет-портали ги посетиле вкупно 1.424.127 корисници, и во тој период прочитале 31.934.946 вести.

Оваа масовност на информирање што се остварува преку новите медиуми, меѓу другото, се должи и на бројот на интернет-корисници и корисници на социјални мрежи во Македонија. Според податоците на Државниот завод за статистика, бројот на интернет-корисниците, навлегувањето на интернетот во домаќинствата и навлегувањето на интернетот во претпријатијата со десет или повеќе вработени во Македонија е во пораст од 2011 година до денес. Податоците за 2014 година покажуваат дека процентот на корисници на интернет на возраст од 15 до 74 години изнесува 68,1%, процентот на домаќинства со пристап на интернет изнесува 68,3% и процентот на деловни субјекти со 10 или повеќе вработени со пристап на интернет е 93%. Впрочем, токму големиот број интернет-корисници и широката достапност на интернетот го претставува вкупниот контингент на потенцијална публика на новите медиуми. Кај социјалните мрежи, достапни се само податоци за бројот на корисници на Фејсбук во Македонија. Според последните податоци, бројот на корисници на оваа социјална мрежа во Македонија на 31.12.2012 година изнесувал 962.780 корисници (Internet World Stats, 2012). За да се добие попрецизна слика за улогата на оваа социјална мрежа во секојдневниот живот на македонските корисници, направено е истражување за навиките на корисниците на Фејсбук од Македонија, наречено „Фејсбук нација“. Резултатите од ова истражување покажале дека 32,2% од испитаниците се постојано вклучени на Фејсбук, а 97% од нив изјавиле дека се логираат секој ден. Во однос на времето поминато на мрежата, 18,6% од испитаниците одговориле дека дневно поминуваат до еден час, 37,5% изјавиле дека поминуваат од еден до три часа, а 43,9% од нив одговориле дека на мрежата дневно поминуваат повеќе од три часа. Но, можеби една од најинтересните информации што ги дава ова истражување е причината поради која испитаниците го користат Фејсбук. Па така, на прашањето: „Кои се трите главни причини поради кои користите Фејсбук?“, 63,1% од испитаниците одговориле дека го користат Фејсбук за да одржуваат контакт со други луѓе, 47,4% одговориле дека го користат Фејсбук за да следат информации и вести и 33,6% одговориле дека го користат за забава. Оттука може да се види дека Фејсбук претставува извор на информации, односно медиум, и истовремено служи како линк кон други нови медиуми. На прашањето на што најчесто се однесуваат статусите или објавите што ги споделуваат, 49,9% од испитаниците одговориле дека тие се однесуваат на забавни содржини, 38,3% одговориле дека се однесуваат на лични ставови, мислења и случки и 18,4% одговориле дека тоа се коментари на секојдневни настани и вести. Впрочем, освен како извор на информации, корисниците ја доживуваат мрежата и како платформа за дијалог и размена на ставови

³ Во истражувањето учествуваат 43 интернет-портали од Македонија.

и мислења. Тоа всушност ја претставува основата врз која се гради улогата на социјалните медиуми како важен ресурс за мобилизација на колективно дејствување и за креирање социјални движења.

Уште една важна димензија на социјалните медиуми е нивната способност да ја олеснат и да ја овозможат е-демократијата. Според Калдоу (Caldow), е-демократијата подразбира користење на алатките на информациската технологија за да се подобри и да се олесни нејзиното спроведување (Caldow, 2004). Како и во претходните случаи, повторно доаѓа до израз важноста на улогата на технологијата. Во тој контекст, Перт и Дијаз (Peart, Diaz) укажуваат на тоа дека за да биде слушнат нивниот глас, на граѓаните им е потребно минимално ниво на технологија, што всушност им овозможува тоа да го сторат во своето слободно време, од дома, без да се среќаваат лично со политичарите (Peart, Diaz, 2007). До определен степен, одредени елементи на концептот на е-демократија, во мешавина со социјалните медиуми, можат да се сретнат и во Македонија. Такви примери беа забележани за време на парламентарните и претседателските избори во 2014 година, кога како никогаш порано беше забележано големо присуство на политичките партии на социјалните медиуми. Надвор од предизборните кампањи, на социјалните медиуми сè поприсутни се и самите политичари и јавните институции.

СО ЗГОЛЕМУВАЊЕ НА МОЌТА НА ИНТЕРНЕТОТ, РАСТЕ ЖЕЛБАТА ЗА НЕГОВА КОНТРОЛА?

Со трендот на пораст на употребата на интернет и популаризацијата на новите медиуми кај македонската публика, но и во другите држави, се зголемуваат предизвиците за слободата на изразување. Преку „Окупирај го Волстрит“, па сè до арапската пролет, се покажа дека нивото на слободата на изразување на интернет има големо значење за иднината на демократијата. Оттука, и низ призмата на документите од повеќе меѓународни организации се става акцент на значењето што го имаат новите медиуми врз слободата на информирање. Според Декларацијата од Софија, усвоена на конференцијата на УНЕСКО во 1997 година, во пристапот и користењето на новите медиуми треба да се овозможи заштитата на слободата на изразување исто како и во традиционалните медиуми. Поради влијанието што го поседуваат новите медиуми, а во поглед на слободата на изразување, Комитетот за човекови права на Обединетите нации препорачува државите да ги преземат сите неопходни чекори за да ја поттикнат независноста на новите медиуми и да обезбедат пристап до нив. Пристапот до интернет, како услов за пристап кон новите медиуми, исто така е битен за да се овозможи правото на слобода на изразување, како и некои други права. Специјалниот известувач на Обединетите нации за промоција и заштита на правото на изразување, од друга страна подвлекува дека пристапот до информации, можноста да се ужива правото на слобода на изразување и партиципацијата што ја овозможува

интернетот за сите општествени сегменти е клуч за вистински демократско општество.

Несомнено, моќта на новите медиуми и на социјалните мрежи доби ново значење како алатка на промени за време на арапската пролет. Соочени со тоа дека моќта на новите технологии стана катализатор на политичка промена, повеќе авторитарни држави преземаа мерки за да ги филтрираат информациите и да ја спречат слободата на говорот онлајн. За жал, автократските планови кон интернетот не застануваат на границите на авторитарното владеење. Некои демократски држави, исто така употребуваат суптилни начини за цензурирање на содржините на интернет. На последната листа „Непријатели на интернетот“, од 2014 година, според Репортери без граници, се најдоа држави како Куба, Иран, Бахреин, Судан, Етиопија, но и земји како САД и Велика Британија. Ако се проценува дека во текот на следната декада, над пет милијарди луѓе ќе бидат приклучени на интернет, тогаш предизвиците за слободата на информирање не треба да ги засегаат единствено активистите и организациите за заштита на правото на изразување и спречување цензура.

НОВИТЕ МЕДИУМИ НАДВОР ОД СТРОГАТА ЗАКОНСКА РЕГУЛАТИВА

Иако не е едноставно да се даде прецизен одговор на прашањето каква е улогата на новите медиуми кон слободата на изразувањето во Македонија, не може да се занемари влијанието што го имаат врз ширењето на медиумскиот плурализам. За трендот на зголемување на бројноста, пред сè на интернет-порталите, најмногу придонесува тоа што не се регулирани со Законот за медиуми и тоа што за нивно отворање потребни се помалку финансиски средства во однос на традиционалните. Тоа ги става новите медиуми во предност, во поглед на определена финансиска независност што е фактор кој придонесува и за нивната уредувачката независност. Меѓутоа, во практиката се покажа дека интернет-порталите, како и традиционалните медиуми, се склони кон поларизирање во однос на уредувачката политика преку градење строго критички или апологетски однос кон властите во државата, притоа доведувајќи ја во прашање објективноста, но и квалитетот во известувањето. Од аспект на слободите поврзани со пристапот на интернет и новите медиуми, сè до пишувањето на овој текст не се забележани случаи на систематско спречување на формирањето нови медиуми, ограничување на содржините или пристапот до интернет од страна на државните органи.

Библиографија:

- Jenkins, H. (2006) *Convergence culture: where old and new media collide*. London & New York: New York University Press.
- Gitelman, L. (2006) *Always Already New: Media, History, and the Data of Culture*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Gitelman, L. and B. Pingree (eds) (2003) *New Media, 1740–1915*. Cambridge, MA: MIT Press.

- Zielinski, S. (2006) *Deep Time of the Media: Toward an Archaeology of Hearing and Seeing by Technical Means*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Shapiro, C. & Varian, H. (1999) *Information Rules: A Strategic Guide to the Network Economy* Boston, MA: Harvard Business School Press.
- Scolari, C. (2009) "Mapping conversations about new media: The theoretical field of digital communication". *New Media & Society* (11). p. 943-964.
- Caldow, J. (2004). *E-Democracy: Putting Down Global Roots*. Institute for Electronic Government, IBM.
- Pert, M. N and Diaz, R, M. (2007) *Comparative Project on Local e-Democracy Initiatives in Europe and North America*. University of Geneva.
- Eltanway, N. & Wiest, B. (2011) Social Media in the Egyptian Revolution: Reconsidering Resource Mobilization Theory. *International Journal of Communications* 5 (2011) [Онлајн] Достапно на: http://ijoc.org/index.php/ijoc/article/viewFile/1242/597&a=bi&pagenumber=1&w=100_1 (Пристапено: март 2015)
- Flew, T. (2014) *Media Convergence*, Достапно на: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1425043/media-convergence> (Пристапено: март 2015).
- Reporters without Borders (2014) *Enemies of the Internet*, Reporters without Borders [Онлајн] Достапно на: http://12mars.rsf.org/wp-content/uploads/EN_RAPPORT_INTERNET_BD.pdf (Пристапено: март 2015)
- UNESCO, UNDP (1997). *European Seminar on Promoting Independent and Pluralistic Media, Declaration of Sofia*. [Онлајн] Достапно на: <http://www.unesco.org/bpi/eng/unescopress/sofiad.htm> (Пристапено: март 2015)
- Костовска, И. (10.10.2014) *Ексклузивно, пријателот на Британецот: На Џефри му се тресеа рацете не сакаше да оди на лекар*, Достапно на: <http://www.telegraf.mk/aktuelno/203005-ekskluzivno-prijatelot-na-britanecot-na-dzefri-mu-se-tresea-racete-ne-sakase-da-odi-na-lekar> (Пристапено: март 2015).
- Република Македонија, Државен завод за статистика (2014) *Домаќинства со пристап на Интернет*, Достапно на: <http://www.stat.gov.mk/IndikatorITS.aspx?id=27> (Пристапено: март 2015).
- Република Македонија, Државен завод за статистика (2014) *Корисници на Интернет (на возраст, 15-74)* Достапно на: <http://www.stat.gov.mk/IndikatorITS.aspx?id=27> (Пристапено: март 2015).
- Република Македонија, Државен завод за статистика (2014) *Деловни субјекти со 10 или повеќе вработени со пристап на Интернет*, Достапно на: <http://www.stat.gov.mk/IndikatorITS.aspx?id=27> (Пристапено: март 2015).
- Агенција Рејтинг, NewMedia.mk (18.11.2013) *Фејсбук нација, Истражување за навиките на Фејсбук корисниците од Македонија*, Достапно на: <https://prezi.com/wxmzk3gobvg8/presentation/> (Пристапено: март 2015).
- Gemius Bulgaria LTD (2014) *gemiusAudience*, Достапно на: <http://www.audience.mk/> (Пристапено: март 2015).
- Internet World Stats (31.12.2012) *Internet World Stats, Usage and Population Statistics*, Достапно на: <http://www.internetworldstats.com/europa2.htm#mk> (Пристапено: декември 2012).

ABSTRACT

In Macedonia, technological convergence has contributed to the society by providing access to new media platforms as a foundation for the development of the potential for personal and media expression and diversification. The Macedonian media scene follows the global trends and the Internet is emerging as a primary communication center. Therefore, the Internet plays a great role in enabling and ensuring freedom of expression. This trend has influenced the beginning of a new era of public and media communication in Macedonia, one that is characterized by an ever increasing number of new thematic and informative websites, blogs and Internet and social media users.

Изворна научна статија
УДК: 316.776.32(497.7:497.2)

► КОМЕМОРАЦИЈАТА НА МАРА БУНЕВА ВО СКОПЈЕ, „ВЕРЗИЈА 2015“: ДИСКУРС АНАЛИЗА НА МАКЕДОНСКИТЕ И БУГАРСКИТЕ МЕДИУМИ

—
автор: Наум Трајановски

„Денес е доволно секое утро да се фрли поглед врз некоја страница од весниците за да се утврди дека политичките омрази воопшто не мируваат“.

Жилиен Бенда, „Предавството на интелектуалците“.

„Оној кој чекори кон сурово дело, кон крваво дело, рече, кој убива за да не биде убиен, кој го жртвува својот млад живот, својата надеж, својата иднина, своето семејство, за да престанат ужасите и да нема повеќе убиства, тој има срце, господа! Токму така рече“.

Оливера Николова, „Кадиџената покривка“.

ВОВЕД

Историски контекст, или која е Мара Бунева?

Од почетокот на 2000-те, речиси секоја година, на 13. јануари, во Скопје, Република Македонија, се одржува комеморација и поставување спомен-плоча на Мара Бунева. Бунева (1902–1928), член на Внатрешната македонска револуционерна организација (ВМРО), е позната по својот атентат врз Велимир Прелиќ (1883–1928), тогашен висок началник на Кралството на Србите,

Хрватите и Словенците во Македонија. Дека името Мара Бунева предизвикува контроверзии во македонската историографија е познато, но уште поинтересно во овие услови, е начинот на кој Бунева се портретира во медиумите по 1991 година. Со оглед на фактот што постои реален повод за известување во кое не може да не се контекстуализира името на Бунева, историскиот дискурс, вклучително и определени медиумски техники на пишување и дискурзивни формулации, се во функција на поддржување или негирање одредена епистемиолошка позиција во однос на атентатот, а подоцна и комеморациите од Скопје. Овде, може да се спомене и процесот на препрочитување на македонската историја (почетокот на 2000-те), како клучен социо-политички и експертски контекст, во чии рамки подоцна ќе се профилираат вестите за комеморацијата на Бунева, а за кој ќе стане збор подоцна. Во таа смисла, вреди да се напомене дека текстот ќе се занимава со медиумската презентација на комеморацијата на Мара Бунева во Скопје, од 1991 година до денес, со особен осврт кон комеморацијата од 2015 година.

МЕТОДОЛОГИЈА НА ИСТРАЖУВАЊЕ

Медиумите, во рамките на анализата на медиумскиот дискурс, се анализираат од аспект на една прилично пост-структуралистичка позиција, со што, во преден план се истакнуваат премисите за јазикот како социо-политички феномен, потенцијалот на истиот тој јазик во општеството, како и дискурзивните можности на јазикот во однос на социјалниот контекст. Дискурзивната анализа, во таа смисла, се однесува на социо-политичкиот контекст во кој се јавува новинарскиот текст, и со тоа, се профилира позицијата меѓу новинарскиот текст–јазикот–контекстот на комеморацијата на Бунева. Па така, од една страна, медиумите претставуваат социјални технологии за продуцирање идентитети и социјални релации, и од друга страна, институции на моќ, кои преку „тајното поддржување на владејачките идеологии, ги фабрикуваат на дневна база ефективните матрици кои така се легитимираат и ја одржуваат ситуацијата статус-кво“ (Mornjak-Bamburač, 2006: 15). Во продолжението ќе бидат кратко претставени клучните автори кои ја истакнуваат функцијата на социо-политичкиот контекст во однос на медиумскиот дискурс.

Феркло (Fairclough) го истражува односот меѓу дискурсот и моќта, под влијание, пред сè, на анализата на Фуко (Foucault) за поредокот на дискурсите. Па така, дискурсите се место каде што се практикуваат односите на моќта (Fairclough, 1989; Fairclough, 1992). Во однос на медиумите и медиумската продукција

на текстови, Феркло инсистира на истата теоретска позиција во рамките на дискурзивната анализа, со што медиумите, односно медиумскиот дискурс е уште едно прибежиште на „скриената моќ“ (Fairclough, 1989: 50). Како аргументи кон оваа теза, Феркло ги наведува „еднодимензионалноста“ на печатот, како аспект кој ја потенцира оваа неинтерактивна страна на медиумскиот текст, и „адресирањето на идеалниот субјект“, што се однесува на дискурзивната димензија кон формирањето културни идентитети.

Пристапот на анализирање на медиумски текстови на Теун ван Дијк се одликува со јасно истакнување на улогата на контекстот во рамките на истражувањето на дискурсот и дискурзивните можности. Во таа смисла, контекст претставува „социјалната ситуација или настанот на комуникација, кои систематски влијаат на текстот или говорот“ (van Dijk, 2008; van Dijk, 2009). Па така, ван Дијк прави разлика меѓу два вида контексти, социо-политички контекст од една страна, и контекстот како ко-текст, со што се истакнува етимолошкото и, пред сè, првобитното значење на контекстот – интертекстуалноста или меѓутекстуалната поврзаност од лингвистички аспект, од друга страна. Во продолжението на оваа дистинкција, ван Дијк упатува кон соодветни техники за испитување на вака поставените два контекста. Првиот се испитува со анализа на макрониво, со што во фокусот на истражувањето се генералните структури, граматиката и врските на текстот. Вториот се однесува на анализата на микрониво, имено, самите теми на медиумскиот текст (van Dijk, 1988).

Во рамките на контекстот, како фактор во анализата на дискурсот, Водак (Wodak) го употребува принципот на триангулација. Овој принцип се заснова на идејата дека дискурзивните феномени се анализираат од повеќе теоретски и методолошки аспекти, преземени од повеќе научни дисциплини (Wodak, 2009: 9). Во продолжение, Водак наведува дека триангулацијата се однесува на три аспекти на контекстот. Првиот е „дадениот ко-текст, семантичката атмосфера во која се одвива говорниот чин“, вториот се однесува на „екстралингвистичките социјални варијабли и институционална констелација кон специфичностите на јазичната употреба“, додека третиот аспект се однесува на „интертекстуалните и интердискурзивните референци во текстот“ (Wodak, 2009: 9-10). Како пример за примена на овој принцип, Водак, во ко-авторство со Рудолф де Силија (Rudolf de Cillia), Мартин

Рајзигл (Martin Reisl) и Карин Либхарт (Karin Liebhart), го истражува дискурзивниот аспект во формирањето на австрискиот национален идентитет¹.

2. БУНЕВА ВО МАКЕДОНСКИТЕ ПИШАНИ МЕДИУМИ

Како посебен настан, чествувањето на Бунева за првпат се појавува во македонски дневен весник во 2001 година. Сепак, тоа не значи дека името, ликот и делото на Мара Бунева не се присутни во македонскиот печат во претходните години. Во таа насока, постојат два фељтона од Верољуб Андоновски во кои се тематизира ВМРО од меѓувоенниот период, со особен акцент на ликот, улогата и делото на Ванчо Михајлов². Овие фељтони се значајни од два аспекта. Имено, од една страна, токму во овие фељтони, пред почетокот на чествувањата на Бунева во Скопје, за првпат се споменува името на оваа родена тетовчанка, а од друга страна, значајни се затоа што ја истакнуваат улогата на организацијата, луѓето и настаните околу Бунева, кои имале пресудна улога кон нејзината конечна одлука за убиството од 1928 година.

¹ Постојат две неодамнешни истражувања кои ги анализираат македонско-бугарските односи во медиумите, а притоа користат дискурс-анализа: „Говор на омраза: Теоретски преглед и додаток истражување – Бугарија во македонските медиуми“ од Ненад Живановски, и „Говор на омраза во бугарските и во македонските медиуми: Примери, причини и решенија“ во авторство на Александар Кашумов, Јосиф Курчиев и Елена Михајлова.

Живановски, во својата студија ги користи инструментите од теоријата на дискурсот со цел определување одредена почетна позиција во истражувањето, па така, „идентификацијата на дискурзивната поларизација на НИЕ (Македонците) и ТИЕ (Бугарите), е релација од чие претставување во медиумите ќе се утврди дали постои, и доколку да, во кои теми е присутен говорот на омраза“ (Живановски, 2014: 26). Па така, анализирани се 649 новинарски текстови во македонските медиуми, при што, говор на омраза (според дефиницијата на говор на омраза од Советот на министрите на Советот на Европа) е лоциран во шест текста, односно „занемарлив помалку од еден процент од новинарските текстови“ (Петревска Георгиева, 2014).

Втората публикација на тема македонско-бугарски односи во медиумите е „Говор на омраза во бугарските и во македонските медиуми: Примери, причини и решенија“ во издание на Про-медиа (Бугарија) и Центарот за развој на медиуми (Македонија) од 2010 година. Истражувањето е фокусирано кон појавните форми на говор на омраза во македонските и бугарските медиуми, со особени студии на случај како периодот пред и по Илинден во 2010 година (национален празник на двете држави), реакциите во медиумите по повод вестите за добитникот на Златен венец на Струшките вечери на поезијата, бугарскиот поет Љубомир Левчев (неговите наводни антимакедонски изјави, подоцна демантирани од негова страна), и говорот на омраза во новите медиуми.

Авторите на студијата за говор на омраза во бугарските и во македонските медиуми, доаѓаат до сличен заклучок како и Живановски. Имено, станува збор за определување на говорот на омраза во медиумите во бугарско – македонскиот случај како незначаен, мал на број. Меѓутоа, ако Живановски говорот на омраза го припишуваше на рефлектирањето на меѓудржавните односи, авторите на втората статија, говорот на омраза главно го лоцираат како одговор на некоја провокативна содржина објавена од „другата“ страна. Двете студии пак, се согласни за местото и улогата на медиумите како институции во креирањето на говорот на омраза. Во таа насока, во студијата „Говор на омраза во бугарските и во македонските медиуми: Примери, причини и решенија“, се истакнува дека „медиумите можеби не се директно одговорни за ширење говор на омраза, но тие се целосно виновни за негово поттикнување преку ширење на стереотипите или небалансиранот дискурс“ (Кашумов, 2010: 14). Треба да се напомене дека овие истражувања не го постулираат аспектот на историографијата, и особено феноменот на препрочитување на историјата во македонскиот случај, како фактор кој влијае врз дискурсот на новинарските текстови од една страна, а од друга страна, не се занимаваат со случајот – комеморацијата на Бунева во Скопје.

² Првиот фељтон е насловен како „Сенишни години: Ванчо Михајлов“, и тој е објавен во дневниот весник „Нова Македонија“ во периодот од 8. до 18. јануари, 1996 година. Вториот фељтон е со наслов „Претсмртен разговор – Исповед на Ванчо Михајлов во Рим“, објавуван во истиот дневен весник во периодот од 12. до 24. јануари, 1997 година. Овие фељтони се поместени и во книгата „Сто години сегашност“ (Скопје: Култура, 2003) од истиот автор.

Дискурсот на фељтоните, или кој го повлекува орозот од сенка?

Во своето дело посветено на атентатите во српската историја, Ќирковиќ го толкува атентатот („per definitionem, мрачен политички збор“) како структура во која неминовно постојат лица кои учествуваат како логистика и организација, односно „главни играчи (dramatis personae)“ (Ѓирковиќ, 2004: 7). Вака поставен, атентатот, или политичкото убиство, има само инструментална вредност, односно следи некоја „повисока“ агенда или цел. Во ист манир пристапуваат кон атентатот на Бунева и македонските фељтонисти, најпрво Верољуб Андоновски (1996 и 1997), а потоа и Виктор Цветановски (2007).

Андоновски, во фељтонот „Претсмртен разговор – Исповед на Ванчо Михајлов во Рим“, во три наврати ја споменува Бунева. Со оглед на тоа што се работи за преведен и редактиран разговор, првите две споменувања се директен превод од разговорот на Михајлов, додека последното споменување е во контекст на интерпретацијата на Андоновски на истиот разговор. Генералниот став на Андоновски кон прашањето за реинвенцијата на михајловизмот на македонска почва по самостојноста на државата, имено став на угледен новинар и експерт за ВМРО од периодот меѓу двете Светски војни, е дека оваа појава е резултат на шовинистички тенденции и политики, кои преку соодветни структури се обидуваат да се етаблираат во медиумите и да се стекнат со внимание, иако официјалната историја одамна се има изјаснето за тие прашања. Па така, Ванчо Михајлов е „сениште од минатото“, и секој обид за негова рехабилитација е „воскреснување на духовите од минатото“, а сите обиди да се препрочитува историјата, Андоновски ги дискредитира во самиот старт (Андоновски, 1997)³. Во таа насока се толкуваат и атентатите на Менче Карничу и Мара Бунева кај Андоновски, имено, како идеја, план и реализација на ова „сениште од минатото“ – Ванчо Михајлов.

Фељтонот од Виктор Цветановски од 2007 година, насловен како „Мара Бунева: Која е контроверзната тетовчанка што ја слават Бугарите?“⁴ е можеби најисцрпната студија за Бунева презентирани во македонскиот печат, а инспирирана од настаните на комеморацијата во 2007 година. Тоа што формата е фељтонска, не одзема никаква легитимност на текстот на Цветановски, напротив, ја потврдува тезата дека фељтонот е, пред сè, „публицистичка проза“ од „типична неновинарска природа“, кој е најчесто пишуван од страна на надворешен соработник на весникот, експерт или вонреден познавач на темата на фељтонот (Јевтовиќ, 2014: 338). Цветановски ги користи аргументите на колективната меморија („атентаторката на Прелиќ не е во меморијата на Македонците“), националната историографија („повеќето македонски

³ Повеќе за фељтоните на Андоновски и односот кон михајловизмот, како и кон останатите тематски фељтони за овој историски период во Трајановски, 2015.

⁴ Објавуван во „Утрински весник“ во периодот од 23. 2. до 5. 3. 2007 година.

историчари се единствени во оценката дека не треба да се велича делото на Бунева“), како и инструираноста и поврзаноста со Михајлов како главен заговорник на атентатот („нема дилеми дека е дел од стратегијата на Ванчо Михајлов“), со цел да докаже дека комеморацијата во Скопје е политички конструирана, со цел да се „разгоруваат страстите на луѓето кои различно го прифаќаат и доживуваат тој настан“ (Цветановски, 2007)

Комеморацијата на Бунева во македонските пишани медиуми

Текстот на Владимир Перев, насловен како „72 години од херојскиот подвиг на Мара Бунева: Саможртва за слободна Македонија“, е првиот интегрален текст посветен на ликот и делото на Бунева во македонски дневен весник. Во прилог на текстот, во истиот број на „Нова Македонија“, кој има функција да биде повик или апел за „повторно историско одбележување на Мара Бунева“, има и дел за Бунева во рубриката „на денешен ден“, како и дел во просторот наменет за помен. Интересно е тоа што ова е првиот новинарски и авторски текст посветен на Мара Бунева и објавен во македонски дневен весник. Уште поинтересно е тоа што текстот е објавен во година кога нема организирано чествување на Бунева пренесено во медиумите. Па така, појавувањето на Мара Бунева во македонските дневни весници, како име во одредена конотација, контекст и настан, добива на интензитет со започнувањето на комеморацијата во нејзина чест организирана во Скопје, од 2001 година, низ годините што следат, како и со соодветното медиумско покривање на истиот настан.

Постојат повеќе од педесет новинарски текстови кои се однесуваат на комеморацијата на Бунева во Скопје, од 2001 до 2015 година во македонскиот печат⁵. Во таа смисла, постојат повеќе фактори кои влијаат на начинот на кој се известува за комеморацијата на Бунева, иако, од друга страна, може да се потенцира и одредена структура на новинарските текстови во однос на овој настан низ годините. Специфични случаи, кои го менуваат тонот на известување и најдолго се задржуваат во фокусот на јавноста, се комеморацијата од 2002 година (за првпат се крши спомен-плочата, нешто што ќе се повторува понатаму низ годините), како и комеморацијата од 2007 година (кога доаѓа до инцидент меѓу дел од учесниците на панихидата и локални жители). Во однос на структурата на новинарскиот текст, може да се каже дека постои интердискурзивна пракса при известувањето за комеморацијата низ годините. Па така, како дискурзивни формации се користат историскиот дискурс, кој „го рефлектира диверзитетот на експертските

⁵ Повеќе за структурата на новинарските текстови кои се однесуваат на чествувањето на Бунева, медиумскиот дискурс, анализата на насловите и портретирањето на главните личности од атентатот во македонските медиуми во Трајановски, 2015.

мислења и историските читанки⁶ (при што најчесто се проблематизираат позициите и местата на Бунева, Прелиќ, Михајлов и михајловизмот, ММТРО во историографијата), институционално-легалистички (МВР, надлежни министерства, Град Скопје и Совет на Град Скопје), како и дневно-политички дискурс (билатерални односи, Европска Унија, соопштенија на владејачки партии).

3. МАРА БУНЕВА ВО МАКЕДОНСКИТЕ И ВО БУГАРСКИТЕ МЕДИУМИ – „ВЕРЗИЈА 2015“

Во периодот од 10. до 12. јануари 2015 година, веста за комеморацијата на Мара Бунева во Скопје се пренесува на повеќе медиуми (Телма, Сител, 24 Вести, +инфо, Локално, Плусинфо, Либертас, Фаланга, Доказ). Од дневниот печат, настанот го пренесува само Слободен печат, во текст од 12. 1. 2015 година, со наслов „Плочата на Бунева поцврста од македонско-бугарското пријателство“, без наведено авторство. Од бугарските медиуми, комеморацијата ја пренесуваат неколку портали (Actualno, Dnes, DarikNews, Blitz). Комеморацијата на Бунева во Скопје од 2015 година, е интересна од уште еден аспект. Имено, за првпат во 15-годишното чествување на Бунева на Кејот „13-ти Ноември“, се одржуваат две панихиди за Бунева, во две различни реџии; првата, организирана од Бугарскиот културен клуб – Скопје и ВМРО-БНД на 10.1.2015, и втората, во организација на Македонското патриотско здружение „Тодор Александров“ на ден 12.1.2015 година.

Постојат неколку аспекти на известувањето кои се заеднички за известувањето на македонските и бугарските медиуми во овој контекст. Имено, станува збор за реферирањето кон минатите чествувања, вандализирањето на спомен-плочата и засиленото полициско присуство за време на настанот. Реферирањето кон минатите чествувања се споменува во контекст на кршењето на спомен-плочата, па така, македонските медиуми особено истакнуваат за новата „цврста плоча“ (Слободен печат, 12.1.2015), која е прицврстена со „дебели и длабоки клинови“ (Телма, 10.1.2015). Во македонските медиуми кои го пренесуваат настанот, како специфичност може да се изолира и обраќањето до надлежните институции („Од Општина Центар за Плусинфо рекоа дека од нив не е побарана дозвола за поставување спомен обележје, ниту пак издаде такво нешто, и оти за кејот е надлежен Град Скопје“, „Слободен печат“), со што се сугерира на „префрлањето одговорност“ меѓу институциите, како и наведувањето дека Бунева има свои восочни фигури во Музејот на македонската борба во Скопје и во Музејот на ВМРО од Ново Село, Штипско.

⁶ Постојат три модуси во кои се јавува историскиот дискурс, како дискурс кој нуди легитимација на спротивните гледишта и позиции, дискурс кој го афирмира чинот на Бунева во контекст на македонската историја, како и дискурс кој го негира чинот на Бунева во контекст на македонската историја (Трајановски, 2015: 51-65).

Текстовите во бугарските медиуми по повод коеморацијата од Скопје се преземени од Бугарската телеграфска агенција (БТА). Во таа насока, треба да се напомене дека станува збор за кратка вест, која се состои од изјава на Георги Петров, претседател на огранокот на ВМРО во Кустендил, во однос на организацијата и програмата на настанот – панихидата на Бунева, како и краток историски контекст во кој се јавува атентатот на Бунева. БТА нема вести кои се однесуваат на второто чествување по повод атентатот на Бунева.

4. И „ПАМЕТНА“ И СПОМЕН-ПЛОЧА

Изјавата на Красимир Каракачанов, претседател на ВМРО-БНД, за време на коеморацијата од 2015, пренесена во повеќето македонски медиуми⁷, е мошне сугестивна во контекст на дебатата за препрочитување на македонската историја. Па така, ако оваа дебата е дефинирана како „обична идеолошка збрка“ (Катарџиев, 2006: 364), а аргументите од двете страни се сведуваат на истата формула за напад на „спротивната страна“ – имено, обвинувањето за политичка инструираност (Трајановски, 2015: 41-48), тогаш може да се каже дека оваа изјава на Каракачанов е можеби првиот конструктивен обид за надминување на тензиите, или во најмала рака, непријатните ситуации кои се честа слика во Скопје на 13-ти јануари, по 2001 година. (Тоа од една страна е парадоксално, бидејќи изјавата доаѓа од бугарски политичар со радикално десни позиции, а од друга страна, останува да се види дали ова е прифатливо за македонската „страна“, иако нуди една компромисна поставеност, преку легитимирање на херојскиот чин и саможртвата на Бунева, како нешто што никој од македонските експерти за овој историски период не го отфрла, и нејзиниот етнички идентитет, за кој постојат повеќе насоки и траги на толкување). Во таа насока размислува и Перев, кој во рамки на улогата на членови на ВМРО како административци на бугарската администрација во Македонија, истакнува дека,

(...) таткото на еднаш омразената, а сега македонизирана Мара Бунева, бил во еден краток период, бугарски градоначалник во Тетово. Тогаш уште никој немал чуено за „ликот и делото“ на браварот, па луѓето не знаеле дека треба да бидат југословени... биле Македонци, ама со поинакво поимање на македонската нација (Перев, 2015: 43).

Денес во Скопје постојат две спомен-плочи на Бунева, поставени една до друга, на неколку сантиметри. Дали ваквиот начин на чествување е само реализација или финале на дебатата околу препрочитувањето на историјата во македонскиот контекст (Хегеловски, од идеја до реализација)?

⁷ „Мара Бунева е една од личностите во историјата што можат да бидат мост на пријателство, пример за поддршка. Ако се обидеме да видиме колку луѓе во денешно време се подготвени да се жртвуваат за слободата, ќе видиме дека нема многу“.

Истовремено, дали поврзаноста со ВМРО-врховистичка, михајловизмот и бугарската администрација престанува да биде „срамота“ (Перев, 2015: 43)? Останува да се проследат идните комеморации за да се потврди оваа теза, и воопшто, да може понатаму да се аплицира како парадигма во чествувањето на останатите историски фигури од заедничкото минато (contested past), од Владо Черноземски, Тодор Александров, до Симеон Радев и Ванчо Михајлов. Медиумите, во оваа насока, легитимираат или негираат одреден историски дискурс, но не одат подалеку од рамките на оваа дебата, а истовремено, не го напуштаат и теренот на домашните политички случувања.

Библиографија:

- Derrida, Jacques (1976). *Of Grammatology*. Baltimor and London: The Johns Hopkins University Press.
- Derrida, Jacques (1982). *Positions*. Chicago: The University of Chicago Press. стр.15-37.
- Fairclough, Norman (1989). *Language and Power*. New York: Longman.
- Fairclough, Norman (1992). *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Fairclough, Norman (1995). *Media Discourse*. London: Edward Arnold.
- Fairclough, Norman (2003). *Analysing Discourse: Textual analysis for social research*. London and New York: Routledge.
- Gjurkova, Aleksandra (2013). "Sociolingvistička situacija u Makedoniji od 1991. do danas". Bo Požgaj Hadži, Vesna, *Jezik između lingvistike i politike*. Beograd: BIGS Biblioteka XX vek.
- Hall, Stuart (1982). "The rediscovery of 'ideology': return of the repressed in media studies". Bo Gurevitch, Michael; Bennett, Tony; Curran, James; Woollacott, Janet (ed.), *Culture, Society and the Media*. London and New York: Routledge. Стр. 52-87.
- Moranjak-Bamburać, Nirman (2006). "The Unbearable Lightness of Stereotypes". Bo Moranjak-Bamburać, Nirman; Jusić, Tarik; Isanović, Adla, *Stereotyping: Representation of Women in Print Media in South East Europe*. Sarajevo: Mediacentar.Стр. 9-43
- Trajanovski, Naum (2014). "Whose crisis? Some aspects of the post 2010. Macedonian media scene". Bo Kljajić, Veselin (ed.), *Novinarstvo- kriza profesije*. Bijelo Polje: Akademija društvenih nauka.
- van Dijk, Teun A. (1988). *News as Discourse*. New York: Lawrence Erlbaum Associates.
- van Dijk, Teun A. (2008). *Discourse and Context: A Sociocognitive Approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
- van Dijk, Teun A. (2009). *Society and Discourse: How Social Contextes Influence Text and Talk*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wodak, Ruth; de Cillia, Rudolf; Reisigl, Martin; Liebhart, Karin (2009). *The Discursive Construction of National Identity*. Edinburgh: Edinburgh University Press. Стр. 7-49.
- Wodak, Ruth; Martin, J. R. (ed.) (2003). *Re/reading the past: Critical and functional perspectives on time and value*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Андоновски, Верољуб (2003). *Сто години сегашност*. Скопје: Култура.

Ачкоска, Виолета; Жежев, Никола (2004). *Предавствата и атентатите во македонската историја*. Скопје: Макавеј. Стр. 250-286.

Живановски, Ненад (2014). *Говор на омраза: Теоретски преглед и додаток истражување – Бугарија во македонските медиуми*. Скопје: Бата пресс.

Јевтовиќ, Зоран; Петровиќ, Радивоје; Арацки, Зоран (2014). *Жанрови у савременом новинарству*. Београд: Јасен.

Катарциев, Иван (2006). *Македонија во XX век*. Скопје: Култура.

Кашумов, Александар; Ќурчиев, Јосиф; Михајлова, Елена (2010). *Говор на омраза во бугарските и во македонските медиуми: Примери, причини и решенија*. Скопје: EastEast Program.

Петревска Георгиева, Мимоза (2014). *Ненад Живановски: Говорот на омраза се толерира под превезот на слободата на говорот* (интервју). Нова Македонија. <http://www.novamakedonija.com.mk/NewsDetal.asp?vest=1211494516&id=9&prilog=0&setIzdanje=23336>.

Трајановски, Наум (2015). *Одете си!: Комеморацијата на Мара Бунева во македонските медиуми: Дискурс анализа на македонските медиуми по 1991 година*. Магистерски труд, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“.

Ѓирковиќ, Симо Ц. (2004). *Балкански атентати: убити преко нишана*. Београд: Народна Књига Алфа.

Новинарски текстови:

Андоновски, Верољуб (08-18.1.1996). „Сенишни години: Ванчо Михајлов“. Скопје: *Нова Македонија*.

Андоновски, Верољуб (ур.) (12-24.1.1997). „Претсмртен разговор – Исповед на Ванчо Михајлов во Рим“. Скопје: *Нова Македонија*.

Панихида за Мара Бунева (10.1.2015). Скопје: *Телма*.

Перев, Владимир (13.1.2000). „72 години од херојскиот подвиг на Мара Бунева: Саможртва за слободна Македонија“. Скопје: *Нова Македонија*. Стр. 2.

Перев, Владимир (13.2.2015). „За „чистите“ Бугари, за „валканите“ Македонци – Бугари и за подлите Југословени“. Скопје: *Фокус*. Стр: 42-44.

Плочата на Бунева поцврста од Македонско-Бугарското пријателство (12.1.2015). Скопје: *Слободен печат*. Стр. 3.

Цветановски, Виктор (23.2. – 5.3.2007). „Мара Бунева: Која е контроверзната тетовчанка што ја слават Бугарите?“ Скопје: *Нова Македонија*.

ABSTRACT

Since the beginning of the 2000s, almost every year, on 13 January, a new commemorative plaque of Mara Buneva is mounted in Skopje, Republic of Macedonia. Mara Buneva (1902-1928), member of the Internal Macedonian Revolutionary Organization (IMRO), is famous for her assassination of Velmir Prelić (1883-1928), a high representative of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenians on the territory of Macedonia. The commemorative plaque is placed at the very spot where Buneva committed the assassination, followed by a special ceremony and commemoration. It usually does not survive the night or remains there only several days, since it is soon demolished.

The representation of this event in both the Macedonian and Bulgarian media is maybe more controversial than the particular event of commemorative mounting of the plaque. The short duration of the ceremony (mostly in the morning) and its annual and local character, provides the media with a special opportunity to report, interpret and create this occasion. In this manner, discourse analysis as a methodological tool for media text analysis (Fairclough, van Dijk, Wodak), in this interpretative context, provides special insight into the relation between historical debates, the socio-political context and the media text related to this event. Namely, the analysis of these relational features is crucial to the further consideration of Buneva's commemorative event in Skopje, an aspect which is the focus of our research.

Finally, the media coverage of Buneva's commemoration in Skopje is just one of the events which fuels the tension between these two historical discourses in the press. This tension is considered as part of the collision between these two, mutually exclusive, major national historiographical concepts.

Key words: *Mara Buneva, discourse analysis, Macedonian media, Bulgarian media*

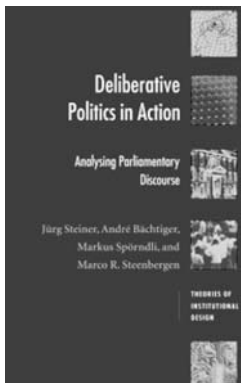

Рецензија на книга
УДК: 321.72:342.537.6

► **DELIBERATIVE POLITICS IN ACTION: ANALYZING PARLIAMENTARY DISCOURSE**

BY JÜRIG STEINER, ANDRÉ
BÄCHTIGER, MARKUS SPÖRNDLI
AND MARCO R. STEENBERGEN.
CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS,
2004

Review by **Milka Ivanovska**

The book by Steiner et al. builds a significant bridge between the normative concept of deliberative democracy as known in political philosophy and empirical research on deliberation in legislatures and legislative committees. Consequently, this research has inspired many action-oriented projects led by civil society organizations around the world which aim to evaluate the quality of legislative discourse.

The authors, political scientists who have contributed extensively to the empirical research of deliberative politics, develop a two-stage research design in order to address two related research interests: first, to find out whether institutional factors and polarization on an issue affect the quality of deliberation, and second, whether the quality of deliberation influences the quality of policy outcomes. For this purpose, they develop a measurement instrument, the Discourse Quality Index (DQI), to assess the quality of deliberation in parliamentary debates (Chapter 3). The DQI is based on the Habermasian model of rational deliberation and is constructed as a continuum, starting from no deliberation to ideal type deliberation.

Having the DQI as it is, a variation in quality of deliberation is obtained for different debates, which allows testing hypotheses with statistical analysis.

The initial puzzle (Chapter 1) is inspired by consociational democracies, where institutions are considered as a central precondition for constructive political behavior. Moreover, in consociational systems, interaction and discussions between politicians become central to the attainment and sustainability of democracy. From here, Steiner et al. develop their actor-centered institutionalist approach (p. 76), which acknowledges both the impact of institutions on shaping the politicians' behavior and the independent force of deliberation (rational talk) for the quality of decisions.

The authors' major contribution lies in the attempt to develop a measurement instrument of quality of deliberation which is "theoretically grounded", "taps into observable phenomena", and "general and reliable" (p. 53). However, this measure, even though it achieves high scores of inter-coder reliability, is devised in such a way that it raises concerns on the validity of the research. The authors show awareness of the possible flaws of their measurement instrument: *"The validity of a measure is always most difficult to prove in a final way, and we do not claim that we are absolutely sure that our DQI measures what philosophers understand by deliberation, but we are at least encouraged that we are on the right path"* (p. 165).

Thus, the central problem of the research lies in the approach towards devising the concept and measurement instrument of the quality of deliberation. The first question that comes to the reader's mind is, what is it that DQI measures exactly? The seven attributes (participation, levels of justification for demands, content of justification for demands, respect towards groups to be held, respect toward the demands of others, respect towards counterarguments and constructive politics) are presented as dimensions of Habermas's rational discourse. However, it is not visible how they relate to each other and to the first order concept of quality of deliberation. Are all the attributes equally important or are some more central to the phenomenon than others? There is no account of the aggregation procedure for the index, or a justification for the different weighing of the attributes measured on different scales.

The lack of internal coherence in the concept and, consequently, operationalization, undermine the value of the findings. Even though the authors obtain variation in deliberation quality for the different parliamentary debates, it is not clear what this variation means, what is high and low on the continuum and what is the meaning of the difference in deliberation quality between two debates. Therefore, thresholds are needed to differentiate types of discourses and meaningfully compare the different cases and the combination of variables they represent in relation to the type of discourse where they belong.

Another blind spot comes from the fact that the unit of analysis are both speech, uninterrupted utterance that expresses a demand and a parliamentary debate as a whole (one whole transcript). Therefore, the data presented when testing different

hypotheses for whether institutional factors and polarization on an issue affect the quality of deliberation are percentages of the total speech acts within a single debate on each indicator, adding up to 100 percent (p. 112). This means that the disaggregated values on each indicator that present the variation of quality of discourse are inferred from the debate as a whole. This approach also neglects the fact that within one debate there are different sequences of quality of deliberation (Bächtiger et al. 2010), and the measured variation does not reflect this variation of quality of discourse within sequences of a single debate.

Overall, what appears to be the most evident problem with the research is that, even though the results of coding and the statistical results are complemented with a qualitative analysis of parts of the debates to make sense of the findings, the authors do not manage to rule out the cultural and contextual determinants of deliberation. They conduct purposive typology sampling based on the institutional criteria of interest – presidential vs. parliamentarian, consensual vs. competitive, veto points and veto players, one vs. two chambers, public vs. nonpublic arena (they include parliaments of the UK, US, Switzerland and Germany) in order to demonstrate the variation of the quality of discourse across different institutions. However, not only does the reader remain uncertain as to whether the DQI taps into the same phenomenon across different parliaments, but also whether the variation is due to the difference in the institutional constellation, or the culture of talk characteristic of one parliament. Moreover, the MPs' level of education, experience, communication competences, age or incumbency may also affect the quality of discourse in a debate regardless of institutional setting. This is something that the authors do not control for in their research.

Finally, to assess whether the quality of deliberation influences the quality of policy outcomes, the German Mediation Committee is selected (Chapter 6) as a case of in-between institution representative of both consensus and competitive institutional settings which provides variation in quality of discourse across debates. This part of the research aims to demonstrate the impact of the quality of deliberation on policy outcomes while controlling for the institutional design effects. They choose the German Mediation Committee because testing their two hypotheses on the formal (level of consensual agreement) and substantive (moderate egalitarianism) aspect of policy outcomes is not feasible across different institutions. More concretely, if the test had been conducted across different institutions, it would have been impossible to differentiate the effect on the quality of policy outcomes caused by the institutional design from the effect of the quality of deliberation. Generalizing the consequences of high quality deliberation for the quality of policies is impossible with this type of research design, something of which the authors are, fortunately, aware.

This comparative empirical research on deliberation in parliaments seems to be flawed with several problems in terms of research design, conceptualization and measurement of the central phenomena of interest, the quality of deliberation. Thus, these blind spots in the research seriously undermine the trustworthiness of

the overall arguments of the book. However, what is appealing in Steiner et al.'s research is the emphasis on interpretation as central to the analysis of deliberation. One lesson that scholars willing to study deliberation can take from this book is that the study of deliberation necessarily fuses the interpretative scientific tradition with explanatory ambitions.

The authors clearly want to make justice to the concept of deliberation as understood by political philosophers, but when the task is comparing different instances of deliberation and not the "reality" to the ideal type of deliberation, the concept of deliberation quality should be devised in reference to empirical examples. Additionally, limiting the theoretical background only to the Habermasian understanding (Bächtiger et al. 2010) prevents the authors from including many other characteristics of quality of deliberation as they appear in parliamentary debates. For example, it can be argued that humor, narrative (Boswell 2013), nonverbal communication and even bargaining elements – civil expression of partial interests (Bächtiger et al. 2010) constitute the quality of deliberation. Being careful not to fall in the trap of concept stretching (Goerz 2006), the concept of quality of deliberation should be constructed upon empirical and observable dimensions of deliberation in parliamentary debates.

Steiner et al.'s book is a good reminder for students of deliberative politics that issues of conceptualization and measurement have a central impact on the quality of the overall arguments of the research. Therefore, rethinking the tradeoffs (Gerring 1999) between having thick or thin definitions, extension/intension of a concept, a one-dimensional vs. multidimensional concept should be a central enterprise in the empirical study of deliberation.

References:

Bächtiger André, Susumu Shikano, Seraina Pedrini, Marlene Gerber and Mirjam Ryser. "The Quality of Deliberation: Standards, Aggregation, and Sequenzialization". Paper presented at the Arbeitskreis "Handlungs- und Entscheidungstheorie". Mannheim, July 2010.

Boswell, John. "Why and How Narrative Matters in Deliberative Systems". *Political Studies* 61(2013):620-636. doi: 10.1111/j.1467-9248.2012.00987.x

Gerring, John. "What Makes a Concept Good? A Criterial Framework for Understanding Concept Formation in the Social Sciences". *Polity*. Palgrave Macmillan Journals 31 (1999): 357-393 <http://www.jstor.org/stable/3235246>

Goertz, Gary. *Social Science Concepts: A User`s Guide*. Princeton University Press, 2006.

РЕЗИМЕ

Книгата на Стајнер и сор. е клучно четиво за делибертивна демократија бидејќи воспоставува значајна врска меѓу нормативниот концепт на делиберативната демократија, како што е познат во политичката теорија, и емпириското истражување на дебатата во законодавните тела. Оттаму, ова истражување претставува инспирација за голем број проекти започнати од граѓански организации чија цел е да го евалуираат квалитетот на парламентарниот дискурс. Со оглед на влијателноста на истражувањето, овој осврт настојува критички да го промисли истражувачкиот дизајн, концептуализацијата и мерењето на квалитетот на делиберација презентирани во оваа книга.

Оваа книга адресира две истражувачки прашања: прво, дали институционалните фактори и поларизацијата за одредено политичко прашање влијаат на квалитетот на делиберацијата, и второ, дали квалитетот на делиберацијата влијае врз квалитетот на усвоените јавни политики. За да се одговори на овие прашања, развиен е инструмент за мерење, наречен Индекс за квалитет на дебатата (Discourse Quality Index - DQI), кој е заснован на Хабермасовиот теоретски модел на рационална делиберација. Ова истражување тргнува од претпоставката дека како што институционалниот дизајн има влијание врз однесувањето на политичарите, така и рационалната дебата меѓу политичарите има независно влијание врз квалитетот на донесените одлуки. Една од главните методолошки поенти на оваа книга е дека проучувањето на делиберацијата неминовно ги поврзува интерпретативната и позитивистичката традиција во општествените науки.

Клучни поими: *делиберативна демократија, квалитет на јавен дискурс*

Прегледна научна статија
УДК: 811.163.3'373.49:316.774

► ЕУФЕМИЗМИТЕ И НИВНОТО ВЛИЈАНИЕ ВО МЕДИУМСКИОТ ДИСКУРС

автор: Стефанија Темелковска

ВОВЕД

Еуфемизмите се јазични средства што служат како замена за непријатни зборови за кои говорителите на еден јазик сметаат дека имаат непријатна или непристојна асоцијација и конотација. Најчесто служат како замена за зборови коишто во општеството се сметаат за табу, а во поново време, кога зборуваме користејќи ги еуфемизмите, велиме дека сме „политички коректни“.

Вредностите на едно општество може да имаат големо влијание врз јазикот, а еден од најинтересните јазични феномени се табуата кои се културолошки одредени, т.е. говорителите на одредена јазична култура одредуваат кои зборови се непријатни за нивно јавно артикулирање. Доколку соодветно не се придржуваме до употребата на табуата, изложени сме на ризикот за јавен срам и непријатност. Токму заради тоа постојат еуфемизмите како јазични средства за избегнување на табуата. Тие настојуваат да се избегнат негативните конотации на еден збор. Во сферата на општествените односи, еуфемизмите се присутни на повеќе полиња, и тоа: економија, војна, криминал, економска и политичка пропаганда, во новинарството, во односите со јавноста и сл.

Еуфемизмите се присутни како во приватната комуникација, така и во медиумскиот дискурс. Во фокусот на овој труд се еуфемизмите во медиумскиот дискурс во Република Македонија и нивното влијание врз јавноста, односно влијанието на овие јазични средства во создавањето слика и перцепција кај јавноста за одредена вест или актуелна тема.

ЛОШИОТ И ДОБРИОТ – ТАБУА И ЕУФЕМИЗМИ

Објаснувањето за еуфемизмите неминовно нè води во светот на социолингвистиката, која е хибридна научна дисциплина, т.е. научна дисциплина што црпи извори од две науки – социологијата и лингвистиката. Станува јасно дека се соочуваме со наука што може да ни помогне во разјаснувањето на повеќе јазични, општествени, но и комуниколошки феномени преку заемна соработка на одредени поими од двете области.

Јазикот е општествен феномен. Проучувањето на одредени јазични елементи без повикување на општествениот контекст и културата на општеството неминовно води до некои од посложените и интересни аспекти на јазикот. Токму заради тоа, Мајкл Агар низ повеќе наврати, во својата книга „Јазичен шок – разбирање на културата на говорот“ ја наведува идејата дека не можеме да размислуваме за некој јазик без притоа да размислуваме и за општествениот и културолошкиот контекст во кој се говори тој јазик. Токму заради тоа, тој предлага заменување на досегашниот термин јазик со терминот јазикултура (linguaculture). „Она што сакам да биде запаметено е дека кога и да го користите зборот јазик или култура, секогаш да помислувате на половината што недостига. Она што недостига е неопходната врска меѓу јазикот и културата, врската што го создава неизбежниот термин јазикултура“.¹

Како што веќе беше спомнато, вредностите на едно општество имаат влијание врз јазикот што се зборува во него. Најинтересниот начин се табуата. Од јазична гледна точка, табуата се поврзуваат со нешта коишто не се кажуваат. Повеќето од луѓето никогаш не говорат за табуата, а оние кои сепак, ги користат, може да имаат конотации на сила или слобода во изразувањето. Од друга страна, непознавањето и неприспособувањето кон табуата може да доведе и до јавен срам поради нивното користење.

Впрочем, видот на зборот кој е предмет на табу во одреден јазик е добра слика за системот на вредности и верувања во тоа општество. Во некои јазици, тоа може да бидат односите меѓу половите, во други јазици религијата, а во трети, предмет на табу е ловот на диви животни и сл.²

Горенаведено не значи дека темите што се предмет на табу никогаш не треба да бидат дискутирани во јавноста или дека станува збор за јазични средства коишто поради вредностите на општеството, исчезнуваат од јазикот. Нема ништо погрешно во зборовите, но табуата се многу моќни. Употребата на табуа во недозволив контекст, како на пример на телевизија, предизвикува реакции на шок и одвратност. Реакцијата е всушност во однос на зборот, а не на концептот на тој збор. На пример, дозволиво е да се каже интимен однос, а не секс. Токму заради ова, табуата се и лингвистички и општествени феномени. Самите зборови се гледаат како погрешни (Trudgil 1983:29-30).

¹ Agar, Michael. 2002. *Language Shock: Understanding the Culture of Conversation*. New York. Perennial.

² Trudgil, Peter. 1983. *Sociolinguistics: An Introduction to Language and Society*. Penguin Books.

Напротив, јазичните средства ни овозможуваат слободно и без никакви проблеми да дискутираме за табуата. Таквите јазични средства се нарекуваат еуфемизми. Накратко, еуфемизмите се пријатни и ненавредливи зборови коишто служат за да се заменат навредливи или непријатни зборови. Еуфемизмите настојуваат да се избегнат негативните конотации на еден збор. Таков еден пример е еуфемизмот наркозависници за навредливиот термин дрогираши, комерцијално-сексуални работнички или дами со ниско поведење за проститутките и сл.

Многу често на медиумите можеме да слушнеме како Владата или некои други организации им помагаат на лицата кои се на улица, бидејќи зборот бездомници создава посилен слика во перцепцијата на слушателот која се ублажува со еуфемизмот „луѓе на улица“.

Во еден свој блог, З.Г. Мухамад вели дека спин-докторите прикажуваат оптимистичко лице во влошувачка ситуација. Спин-докторите се познати по својата употреба на еуфемизми. Во својот блог тој користи многу примери на еуфемизми што ги вовела администрацијата на американскиот претседател Буш, а еден од нив го вклучува терминот „промена на режим“ наместо окупација и инвазија на држава.³

ЕУФЕМИЗИТЕ ВО МЕДИУМСКИОТ ДИСКУРС ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Овој дел на трудот се занимава со еуфемизмите во медиумскиот дискурс во Република Македонија. Анализата е направена врз основа на текстови од медиумите што се собрани во јазичен корпус на текстови. Текстовите се од различни области, а во овој труд ќе разгледаме како македонските медиуми ги заменуваат непријатните конотации на еден збор со еуфемизам кој го пренесува истото значење, но во поблага и помалку непријатна форма.

Анализата на еуфемизмите и нивното појавување во медиумскиот дискурс се основа на листа на еуфемизми содржана во трудот на Анита Кузманоска за еуфемизмите и средствата за еуфемизација во македонскиот јазик.⁴

Разгледувајќи ги еуфемизмите од областа на економијата, забележани се следниве ублажувања на некои термини:

Рецесија, пад на економијата – негативен раст. Од анализата на текстовите од корпусот од македонски медиуми, може да се увидат вакви примери каде што новинарите одлучиле да пишуваат за негативен раст наместо за пад на економијата.

³ Muhammad, Z.G. 2013. Of Spin Doctors, Machiavellians and Kashmir. <http://peacewatchkashmir.com/blog/2013/06/> пристапено на 15.3.2015

⁴ Кузманоска, Анита. 2013. „Еуфемизмите и средствата за еуфемизација во македонскиот јазик.“ 2013. Фон Универзитет, Конференција за применета лингвистика „Практиката во јазикот, јазикот во практиката.“ http://www.fon.edu.mk/files/ZBORNIK_lingvistika.pdf

Покачување на цените – нагорна корекција на цените. Што се однесува до овој ублажен израз, неговото присуство се забележува во новинарски текстови за променување на цената на нафтата. Граѓаните се прилично чувствителни на оваа вест, па од овде нужно е да се претстави со поумерени јазични средства.

Отпуштање работници – реорганизација на фирмата. И овие примери се присутни во корпусот текстови од македонските медиуми, особено кога станува збор за стечај на одредена фирма.

Стечај – затворање на вратите. Се разбира дека станува збор за чувствителна тема од која зависи егзистенцијата на голем број семејства. Што се однесува до овој израз, присутен е повеќе како затворање на бизнисот, за разлика од затворање на вратите.

И институциите се предмет на еуфемизација. Така на пример, наместо старечки дом се вели центар за грижа на стари лица. Многу почесто се забележува и изразот дневен центар за стари лица, а во еден случај, во корпусот во контекст на овие центри се спомнува дека центрите се за грижа, но и за забава.

Дом за сираци – дом за згрижување на деца без родители и родителска грижа. Ваквата еуфемизација постои во медиумскиот дискурс, а се именува и како јавна установа за социјална заштита.

Затвор – кривично-поправен дом. Во медиумскиот дискурс, повеќе се користи изразот воспитно-поправен дом, но сепак, присутен е зборот затвор како неуфемизирана верзија на оваа институција.

Наместо влошување на односите, во дипломатско-политичкиот речник се вели затегнување на односите. Постојат голем број примери на ваква еуфемизација во корпусот текстови од македонските медиуми. Присутен е и изразот напнатост на односите.

Медиумите се служат со поблаги верзии на зборовите и кога станува збор за војна и конфликти. Изразот воен напад се заменува со воени дејствија, воена интервенција, воена акција. Македонските медиуми ги искористиле сите три предложени форми за еуфемизирање на зборот војна.

Воениот напад на НАТО врз Ирак во медиумите се именува како хуманитарна војна. Ретко е присуството на овој израз во македонските медиуми. Причината се согледува во фактот што не станува збор за актуелна тема од македонското поднебје. Но, гореспоменатата анализа на З.Г. Мухамад покажува дека спин-докторите во САД се задолжени за создавање еуфемизми кои треба да прикажат оптимистички став во влошувачка ситуација. Токму поради тоа, тој напоменува дека се воведени изрази како промена на режим наместо очигледната окупација или инвазија на одредена држава.

ЗАКЛУЧОК

Зборовите се наши секојдневни сопатници. Со нив разменуваме информации, чувствуваме, изведуваме многу општествени активности како поздравување, прославување, водење настани, издавање наредби и др.

Употребата на еуфемизмите покажува дека, во секој случај, не ги земаме зборовите здраво за готово, туку внимаваме на нивната употреба во одреден општествен контекст. Како такви, еуфемизмите не се само предмет на проучување за јазичарите, туку и за истражувачи од други општествени науки како што се психологијата, социологијата и сл.

Анализата на медиумскиот дискурс во Република Македонија покажува дека македонските медиуми ги користат овие јазични средства при известувањето за разни општествени односи и случувања. Како такви, еуфемизмите го ублажуваат значењето на зборот што го заменуваат и создаваат непријатна вистина за светот што нè опкружува.

Кузманоска појаснува дека современиот човек е немоќен да ги измени општествените состојби, па затоа се повикува на волшебните зборчиња коишто придонесуваат сите да се чувствуваме подобро. Англискиот писател Квентин Крисп за еуфемизмите пишува дека се „тајни агенти на сложена мисија кои мора ноншалантно да пројдат низ одвратна ситуација“. Нивната сложена мисија е, ни повеќе ни помалку, туку промена на перцепцијата кај оние што ја примаат информацијата.

Библиографија:

Agar, Michael. 2002. *Language Shock: Understanding the Culture of Conversation*. New York. Perennial.

Кузманоска, Анита. 2013. „Еуфемизмите и средствата за еуфемизација во македонскиот јазик“ во Зборник на трудови од Меѓународната конференција по применета лингвистика „Јазикот во практиката, практиката во јазикот“. Скопје. ФОН Универзитет

Trudgil, Peter. 1983. *Sociolinguistics: An Introduction to Language and Society*. Penguin Books

Интернет:

Вечер. 25.3.2009. *Словенија со негативен економски раст*. <http://vecer.mk/ekonomija/slovenija-so-negativen-ekonomski-rast> пристапено на 15.3.2015

Нова Македонија. 1.10.2013. *Негативен раст од 0,4 отсто во 2012 година*. <http://www.novamakedonija.com.mk/DetalNewsInstant.asp?vestInstant=25019> пристапено на 15.3.2015

Лидер. 10.1.2015. *Нафтата поевтина, цените исти*. <http://lider.mk/2015/01/10/naftata-roevtina-cenite-isti/> пристапено на 15.3.2015

24 Вести. 21.8.2014. *Еврообврзницата ги наполни девизните резерви*. <http://24vesti.mk/nbrm-evroobrvznicata-gi-napolni-deviznite-rezervi> пристапено на 15.3.2015

Вечер. 7.3.2013. *Во стечај половина година, потоа ликвидација*. <http://vecer.mk/ekonomija/vo-stechaj-polovina-godina-potoa-likvidacija> пристапено на 15.3.2015

Ohrid News. 16.2.2007. *АМАК и Тв Морис се разделија – реорганизација во фирмата на Шапкар.* <http://www.ohridnews.com/vesti/556> пристапено на 15.3.2015

Skopje Info. *Недела на грижа за старите лица во Црвениот крст на град Скопје.* <http://www.skopjeinfo.mk/gradot/496414454/n-edela-na-griza-za-stari-lica-na-crveniot-krst-na-grad-skopje> пристапено на 15.3.2015

Нова Македонија. 19.9.2014. *Во Карпош кампања „На секое дете му е потребно семејство“* <http://www.novamakedonija.com.mk/NewsDetal.asp?vest=91914105469&id=14&setIzdanie=23277> пристапено на 15.3.2015

Канал 5. 24.1.2015. *Обвинение за вработен во воспитно-поправен дом, премолчил силување на малолетник.* http://kanal5.com.mk/vesti_detail.asp?ID=59770 пристапено на 15.3.2015

Press 24. 26.11.2014. *Новинар на ТВ-Сител во затворот во Идризово.* <http://press24.mk/povinar-na-tv-sitel-vo-zatvorot-vo-idrizovo> пристапено на 15.3.2015

Сител. 26.11.2014. *Сител тема – Како се шверцува во затворот во Идризово.* <http://www.sitel.com.mk/sitel-tema-kako-se-shvercuva-vo-zatvorot-vo-idrizovo-0> пристапено на 15.3.2015

Радио Слободна Европа. 2.8.2013. *Затегнување на односите меѓу САД и Русија.* <http://www.makdenes.org/media/video/25064116.html> пристапено на 15.3.2015

Глас на Америка. 4.6.2010. *Турција најави затегнување на односите со Израел.* <http://mk.voanews.com/content/macedonian-turkey-israel-95632324/451687.html> пристапено на 15.3.2015

Радио Слободна Европа. 23.6.2009. *Затегнување на односите Атина – Анкара.* <http://www.slobodnaevropa.mk/archive/news/20090623/428/428.html?id=1760390> пристапено на 15.3.2015

Нова Македонија. 18.9.2013. *Расмусен: Заканата за воени дејствија во Сирија ја активира дипломатијата.* <http://www.novamakedonija.com.mk/DetalNewsInstant.asp?vestInstant=24362> пристапено на 15.3.2015

Фактор. 2.3.2015. *Немцов имал докази за руската воена интервенција во Украина.* <http://faktor.mk/2015/03/02/nemtsov-imal-dokazi-za-ruskata-voena-interventsija-vo-ukraina/> пристапено на 15.3.2015

Идивиди. 19.8.2011. *Сирија ги обвини САД дека водат дипломатска војна против војната.* <http://www.idividi.com.mk/vesti/svet/704960/index.htm> пристапено на 15.3.2015

Muhammad, Z.G. 25.6.2013. *Of Spin doctors, Macchiavelians and Kashmir.* <http://peacewatchkashmir.com/blog/2013/06/> пристапено на 15.3.2015

ABSTRACT

Euphemisms are linguistic devices that serve as a substitute for unpleasant words which the speakers of a language consider harsh, conveying impolite allusions and connotations. Whenever one uses euphemisms, it is said that the person is politically correct. Values of a society can have an effect on its language and the most interesting phenomenon is known as taboo. Taboo is associated with references to things which are not said and, in particular, with words and expressions which are not said.

Taboos occur in many languages, they are culturally determined and failing to adhere to the often strict rules concerning their use can lead to punishment and public shame.

Euphemisms are present in many areas, such as economy, crime, economic and political propaganda, journalism, public relations, etc.

They are present both in private communication and in media discourse. The focus of this paper is on the use of euphemisms in the media discourse in the Republic of Macedonia and its effect on the perception of the public concerning certain news or a hot topic.

Keywords: euphemism, taboo, media discourse, society

Нино Домазетовиќ, дипломиран економист на Економскиот факултет во Скопје при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ и поранешен стипендист на Универзитетот „Карл Франценс“ во Грац, Австрија. Моментално вработен во Медиа Принт Македонија како специјалист од областа на дигиталниот маркетинг и социјални медиуми.

Дејан Донеv, роден 1976 година. Магистрира во јули 2005 година со темата „Етичките механизми на дејствување на невладините организации“, а докторира 2008 година на Филозофскиот факултет во Скопје, со тема под наслов „Етичките вредности во менаџерството“. Моментално работи на Европскиот институт за медиумски и биоетички истражувања и едукација во Скопје. Досега има објавено голем број текстови со научна содржина во списанијата „Философија“, „Разгледи“, „Културен живот“, „Граѓански свет“, „Филозофска истраживања“, „Philosophy Synthesis“, „ARCHE“, „Хабитус“, а учествувал и на бројни научни интернационални и домашни симпозиуми.

Милка Ивановска магистрира на департманот за политички науки на Централноевропскиот универзитет во Будимпешта (во јуни 2014), каде што се здобива со специјализација за Истражувачки методи и општествена анализа. Таа е магистранд на постдипломски студии по менаџмент на човечки ресурси, насока менаџмент во култура и граѓанско општество на Филозофскиот факултет – Скопје. Од ноември 2014, како добитник на OSF Think Tank Fund Fellowship за професионален развој, таа работи како помлад истражувач на политики во извршната канцеларија на Балканската мрежа за развој на граѓанско општество во Скопје. Нејзините истражувачки интереси се: нови алатки за граѓанска партиципација и демократска отчетност, организациски практики и стратегии на актерите во граѓанското општество, општествени движења и културни политики за развој на независна културна сцена.

Стефанија Темелковска е стипендист на КАС и студент на постдипломски студии по односи со јавноста и постдипломски студии по применета лингвистика. Нејзин особен интерес се можностите за интердисциплинарни истражувања во овие две области, како полиња на интерес кои се постојано динамични и отворени за соработка. Влијанието на јазикот и јазичните средства во комуницирањето како на приватна, така и на јавна основа, се едни од нејзините главни полиња за академски истражувања.

Наум Трајановски, дипломиран студент по политички науки и филозофија и магистер на програмата „Интердисциплинарната заедничка програма за Југоисточни европски студии“, при Правниот факултет „Јустинијан Први“ – Скопје, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“. КАС стипендист од декември, 2013 година.

Жанета Трајкоска е виш предавач и директор на Високата школа за новинарство и односи со јавноста. Таа дипломирала новинарство на Интердисциплинарните студии за новинарство на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, завршила магистерски студии на Универзитетот „Лумса“ во Рим, Италија, а докторската дисертација на тема „Карактеристики и значење на спинингот во креирањето на медиумската реалност и неговото појавување во Македонија“, ја има одбрането на политички студии на Правниот факултет во Скопје. Трајкоска работела како новинар, ПР консултант, граѓански активист и истражувач од областа на медиумите и политиката.

Удо Цолајс. Роден во Минхен 1974 година, политиколог, хонорарен професор на Универзитетот Еберхард Карлс во Тибинген.

Nino Domazetović holds a BA in Economics from the Faculty of Economics in Skopje, Ss. Cyril and Methodius University, and is a former grantee of Karl Franzens University in Graz, Austria. He is currently employed in Media Print Macedonia as a digital marketing and social media specialist.

Dejan Donev obtained his MA degree from the Faculty of Philosophy with his thesis “Ethical mechanisms in NGO acting” (2005) and his Ph.D. degree with his doctoral thesis “Ethical values in management” (2008). He is currently employed at the European Institute for Media and Bioethical Researches and Education in Skopje. A number of his scholarly articles have been published in various journals, including *Filozofija*, *Razgledi*, *Kulturen zivot*, *Gradjanski svet*, *Filozofska istrazivanja*, *Philosophy Synthesis*, *ARCHE*, *Znakovi vremena* and *JAH*. He has participated in numerous international and domestic symposia, conferences and seminars.

Milka Ivanovska holds an MA in Political Science with specialization in Research Methods and Social Analysis from the Central European University in Hungary and is an MA candidate in Human Resource Management at the Faculty of Philosophy in Skopje. She is a Think Tank Fund Fellow at the Balkan Network for Civil Society Development in Skopje, responsible for policy research and advocacy activities in the area of Civil Society Development (CSDev) in the Western Balkans (WB) through the Monitoring Matrix for CSDev. Her research interests include new tools for citizen participation and democratic accountability, organizational practices within the civil society sector, social movements and politics of contention and cultural policies for independent performing arts scene.

Stefanija Temelkovska is a KAS scholar, currently enrolled in her MA studies in Public Relations and Applied Linguistics. Her particular interest lies in the possibilities for interdisciplinary research in these two areas, bearing in mind that they are related in a dynamic and open manner. The influence of language and linguistic devices in communication on a private and public basis is one of her main fields of academic research.

Naum Trajanovski, a KAS scholar since December 2013, holds a BA degree in Political Science and Philosophy and an MA degree in Interdisciplinary Joint Master Programme in South-Eastern European Studies from the Iustinianus Primus Faculty of Law, Skopje, Ss. Cyril and Methodius University.

Žaneta Trajkoska is director of the School of Journalism and Public Relations in Skopje where she also teaches as senior lecturer. She holds a BA degree in Interdisciplinary Journalism Studies from the Ss Cyril and Methodius University in Skopje. She obtained her MA degree from the LUMSA University in Rome and defended her doctoral dissertation entitled *The Features and the Importance of Spin in Creating Media Reality and Its Appearance in Macedonia* at the Department

of Political Science of the Faculty of Law in Skopje. Trajkoska has worked as a journalist, a PR consultant, a civil activist and a researcher in the field of media and politics.

Udo Zolleis (Munich, 1974), political scientist. Part-time Professor at the Eberhard Karls University, Tübingen.

Издавач: Фондација „Конрад Аденауер“, Република Македонија

Основачи: д-р Горге Иванов, м-р Андреас Клајн

„Политичка мисла“ - Уредувачки одбор:

Јоханес Д. Раи	Фондација „Конрад Аденауер“, Германија
Андреас Клајн	Фондација „Конрад Аденауер“, Германија
Владимир Мисев	Институт за демократија „Societas Civilis“ Скопје, Република Македонија
Ненад Марковиќ	Политички студии, Правен факултет „Јустинијан Први“, Универзитет Св. Кирил и Методиј во Скопје, Република Македонија
Иван Дамјановски	Политички студии, Правен факултет „Јустинијан Први“, Универзитет Св. Кирил и Методиј во Скопје, Република Македонија
Гоце Дртковски	Издавачка куќа „Љубовта е преттиот елемент“, Република Македонија
Сандра Кољачкова	Фондација „Конрад Аденауер“, Република Македонија
Александар Бурка	CIVIC – Институт за меѓународно образование, Австрија
Сара Барбиери	Институт за Централна и Источна Европа и Балканот, Италија
Дејан Павловиќ	Факултет за политички науки, Универзитет во Белград, Република Србија
Жозе Раимундо де Араужо Карваљо Жуниор	Економски факултет, Сојузен универзитет Сера, Бразил
Иварс Ијабс	Факултет за општествени науки, Универзитетот во Латвија, Латвија
Лидија Пука	Полски институт за меѓународни односи, Полска

Адреса:

ФОНДАЦИЈА „КОНРАД АДЕНАУЕР“, „Максим Горки“ 16, кат 3, МК-1000 Скопје, Тел.: 02 3231 122; Факс: 02 3135 290 E-mail: Skopje@kas.de, Интернет: www.kas.de
ИНСТИТУТ ЗА ДЕМОКРАТИЈА „SOCIETAS CIVILIS“ СКОПЈЕ, „Крагуевачка“ 2, МК-1000 Скопје Тел./ факс: 02 30 94 760, E-mail: contact@idscs.org.mk, Интернет: www.idscs.org.mk
E-mail: map@yahoogroups.com

Печат: Винсент графика

Дизајн: Дејан Кузмановски

Техничка подготовка: Пепа Дамјановски

Превод: Калина Јанева, Ива Фиданчева

Јазична редакција на македонски: Елена Саздовска

Јазична редакција на англиски: Рајна Кошка

Ставието изнесени во списанието не се ставови на Фондацијата „Конрад Аденауер“ и Институтот за демократија „Societas Civilis“, туку се лични гледања на авторите. Издавачите не одговараат за грешки направени при преводот. Списанието се издава 4 пати годишно и им се доставува на политичките субјекти, државните институции, универзитетите, странските претставништва во Република Македонија.

Година 13, број 49, март
Скопје 2015
ISSN 1409-9853

Publisher: Konrad Adenauer Foundation, Republic of Macedonia

Founders: Dr. Gjorge Ivanov, Andreas Klein M.A.

Politička misla - Editorial Board:

Johannes D. Rey	Konrad Adenauer Foundation, Germany
Andreas Klein	Konrad Adenauer Foundation, Germany
Vladimir Misev	Societas Civilis Institute for Democracy, Skopje, Republic of Macedonia
Nenad Marković	Political Science Department, Faculty of Law "Iustinianus I", Ss. Cyril and Methodius University in Skopje, Republic of Macedonia
Ivan Damjanovski	Political Science Department, Faculty of Law "Iustinianus I", Ss. Cyril and Methodius University in Skopje, Republic of Macedonia
Goce Drtkovski	"Ljubovta e prettiot element" Publishing House, Republic of Macedonia
Sandra Koljačkova	Konrad Adenauer Foundation, Republic of Macedonia
Alexandar Burka	CIVIC – Institute for international Education, Austria
Sara Barbieri	Istituto per l'Europa Centro-Orientale e Balcanica, Italy
Dejan Pavlović	Faculty of Political Science, University of Belgrade, Republic of Serbia
José Raimundo de Araújo Carvalho Júnior	Faculty of Economics, Federal University of Ceará, Brasil
Ivars Ijabs	Faculty of Social Sciences, University of Latvia, Latvia
Lidia Puka	The Polish Institute of International Affairs, Poland

Address:

KONRAD-ADENAUER-STIFTUNG ul. Maksim Gorki 16/3 MK - 1000 Skopje Phone: 02 3231 122; Fax: 02 3135 290; E-mail: Skopje@kas.de; Internet: www.kas.de
INSTITUTE FOR DEMOCRACY "SOCIETAS CIVILIS" SKOPJE ul. Kraguevačka 2 MK - 1000 Skopje; Phone/ Fax: 02 30 94 760; E-mail: contact@idscs.org.mk; Internet: www.idscs.org.mk
E-mail: map@yahoogroups.com

Printing: Vinsent Grafika

Design: Dejan Kuzmanovski

Technical preparation: Pepi Damjanovski

Translation : Kalina Janeva, Iva Fidančeva

Macedonian Language Editor: Elena Sazdovska

English Language Editor: Rajna Koška

The views expressed in the magazine are not the views of Konrad-Adenauer-Stiftung and the Institute for Democracy "Societas Civilis" Skopje. They are personal views of the authors. The publisher is not liable for any translation errors. The magazine is published 4 times a year and it is distributed to political subjects, state institutions, universities, and foreign representatives in the Republic of Macedonia.

Year 13, No 49, March
Skopje 2015
ISSN 1409-9853